

KO E HALANGA TĀPUAKI

Ma'á e Kāinga Tonga 'i he

UNITED METHODIST CHURCH

Sepitema 2026



LAU FOLOFOLA FAKA'AHŌ

KO E LAU FOLOFOLA FAKA' AHO

Sepitema: Ke tau Mo'ui atu ko e Kakai kuo Liliu mo Fakaivia 'e he Māfimaifi / "That we may Live as People that has been Transformed and Empowered by the Almighty."

Tūsite, Sepitema 1: Lau Folofola – 'Ekisoto 12:11-14.

Ki'i Ama: 'Ekisoto 12:14, "Pea ko e 'aho ko ia 'e hoko kiate kimoutolu ko e 'aho ke manatua; pea te mou tauhi ia ko e katoanga kia Sihova 'i homou ngaahi to'utangata; ko e tu'utu'uni ta'engata, te mou tauhi ia ko e katoanga."

Pou 'Ao: Ko e taimi 'e ni'ihii, ko e momēniti mahu'inga taha kiate kitautolu he mo'u'i ko e ngaahi taimi ia 'oku tau fakato'oto'o ke fakalaka mei ai. 'Oku tau nga'unu ke fakatonu ki he "vave" 'a e laka 'a e taimi, pea ko e lea 'oku tau ngau'aki, "ko e ta pe mo laka." Ko e tuai 'ene lava ha fatongia ko 'etau hanga atu ia ki he ngaue hoko. Ka 'oku fakamanatu mai 'e hotau Ki'i Ama ki he 'ahó ni 'oku 'i ai e me'a mahu'inga he mo'ui 'oku tonu ke tau ki'i taimi hifo 'o fakamahu'inga'i. 'Oku kehe 'a e 'ahó ni ia ki 'Isileli mei ha toe 'aho, pea 'oua na'a mou tauhi'i tatau e 'ahó ni mo e 'aho kotoa pe, ka mou "manatu'i ia." Faka'ilonga'i hono mahu'ingá pea mou me'a'ofa 'aki ia ma'á e to'utangata ka hokó. Ko e talanoa mālie lahi eni. 'Oku toe lau houa pe pea tau'atāina 'a 'Isileli hili ia 'enau nofo pōpula 'i he ngaahi ta'u lahi ki 'Isipite. Ko e teuteu eni ke motuhi 'e Sihova e seini na'e ha'i pōpula'i 'aki 'a 'ene kakai pelé. Kae kimu'a pea nau a'a mōmoa he Tahi Kulokula mo fakameleuku 'e Sihova e kau tau 'a Feló, pea hokoatu 'enau fonongá 'i he toafá, kuo tu'utu'unia kinautolu 'e Sihova ke nau ki'i afe si'i 'o katoanga'i 'a e 'aho fakamanatú. Kapau te tau fehu'i pe ko e hā hano mahu'inga 'o e katoanga te nau fai? Ko e talí: Ko e manatú ko e ivi mo e mafai fakalaumālie ia. 'Afio'i 'e he 'Otuá 'a e vave 'a e mo'ui ngalo 'a 'ene kakai pelé 'o tatau pe mo kitautolu 'i onopooni. Vave ma'u pe 'ene ngalo 'iate kitautolu 'a e tauhi pau 'a e 'Otuá ki he'ene folofolá 'o tatau pe he'ene langi melié mo e taimi 'oku tau ilifia ai. Ngalo vave 'iate kitautolu 'a e mahutafea 'o e 'Otuá mo 'ene tokanga'i kitautolu he taimi 'oku lahi mai ai e fakatauelé. Ngalo 'ene manaola 'i hotau lotolotongá he taimi 'oku 'u'ulu mai ai e kau fakafilí. Ko ia 'oku ako'i ai 'e he 'Otuá 'a 'Isileli fakataha mo kitautolu he 'ahó ni - ko e mo'ui manamanatu ko e kongá pe ia 'e taha 'o hū mo e lotu ki he 'Otuá. Ko e ngāue totonu ke ne pukepuke hotau lotó mo hotau laumālié ke kei tu'u taula pe 'i he 'Otuá Māfimaifi he taimi 'oku ene mai ai e filí ke tohoaki'i kitautolu ke mama'o mei he 'Otuá. Ko e laumalie 'oku fai 'aki e manatú, ko hono fakapapau'i ko e 'Otuá na'á ne fai honau fakatau'atāina, ko ia te ne taki kinautolu 'i he toafá, fakahaofi mei he fili 'o e vaa'ihalá pea mo fakatu'uta ki he Fonua 'o e Tala'ofá. Ko e taimi pe 'o 'ene ngalo 'iate kinautolu 'a e 'Otuá mo 'ene ngāue na'e fai ma'anautolú pea ko e hē ia honau fonongá. Ko e taimi pe te nau fehu'ia ai 'a e ngāue 'oku fai 'e he 'Otuá ma'anautolú ko e taimi tatau ai pe ia 'o e taumatuku atu mei honau lotó 'a e me'a 'oku mahu'inga ki he'enua nofó mo 'enau tauhi vā ki he 'Otuá. 'Oku tau mo'ua mo kitautolu 'i onopooni 'i he faingata'a tatau mo ia na'e fekuki mo 'Isileli. 'E mahu'inga ke tau kau fakataha pe mo e Siate Folau 'o e mahinā, "Ke tau Mo'ui atu ko e Kakai kuo Liliu mo Fakaivia 'e he Māfimaifi" pea 'oua na'a ngalo 'a Sihova mo 'ene ngāue lahi na'e fai, pea 'oku kei fai ni pe ma'atautolú.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: 'Eiki, tokoni mai ke u manatua ma'u ko e 'Otuá Koe 'oku ke fai ki ho'o palomesi pea u loto lahi ai keu kaungā fononga mo koe 'i he 'ofa mo e loto hounga'ia. 'Emeni.

Pulelulu, Sepitema 2: Lau Folofola – Saame 149.

Ki'i Ama: Saame 149:1: "HALELUIA! Hiva ki he 'Eiki 'aki ha hiva fo'ou, Fai hono fakamālō 'i he fakataha 'o e kau lotú."

Pou 'Ao: Ko e hā 'a e hiva 'oku kei lava ke ke hiva'i 'i he taimi 'oku 'ikai kei mālie ai 'a e mo'ui? 'Oku ui kitautolu 'e he fatu Saame ke "hiva ki he 'Eiki 'aki ha hiva fo'ou," pea 'oku hangē ha fekau faingofuá. Ka 'i he taimi 'oku ongosia ai hotau lotó, faingata'a'ia e fāmili, mamafa e mo'uá, pe veiveiua e fonongá, 'oku hoko e hiva fo'ou ko e ngaue faingata'a lahi, pea 'oku fai pe 'e he kakai 'oku tui. 'Oku 'ikai ko e hiva fo'ou ko ha fatu ta'anga 'oku te'eki hiva'i; ka ko e fakamo'oni ia 'oku kei ngāue 'a e 'Otuá 'i he taimi ni, pea 'oku kei lava 'ene kelesi ke fakafo'ou hotau lotó. 'Oku 'ikai ke tau toki hiva fo'ou pe 'i he taimi fiefiá. 'Oku lava pe ke hiva'i e hiva fo'ou he taimi 'oku hoko ai ha mamahi: 'i he taimi 'oku hoko ai ha faingata'a 'i he fāmili mo e nofo 'a e sosaietí, pe 'i he taimi 'oku feinga ai e Siasí ke tauhi 'a e mo'oni 'a Kalaisi 'i ha māmani 'oku feliliuaki. 'Oku 'ikai tu'unga 'etau hiva koe'uhi kuo tau haohaoa; 'okú ne ui kitautolu ke tau hiva koe'uhi 'oku haohaoa 'a e 'Otuá. Na'e 'ilo 'e 'Isileli 'a e hiva fo'ou 'i he taimi na'e fakahaofi ai kinautolu 'e Sihová. Ko 'enau hiva na'e tupu mei he'enua manatu ki he mana 'a e 'Otuá, pea tui ko e 'Otuá na'á ne taki kinautolu 'i he kuohili te ne kei taki pē 'i he kaha'ú. 'Oku tau hiva ke 'oua na'a ngalo 'a e 'ofa kuo tau ma'ú mo fakamanatu ki hotau laumālié ko Sihova pē hotau malu'angá. 'Oku tau hiva ke ako'i 'a e to'utangata hokó 'oku kei hoko atu pe 'a e talanoa 'a e 'Otuá 'o a'u ki he pa'angangalu 'o

taimí. ‘Oku toe fakamanatu mai ‘e hotau Ki’i Amá ko e hiva fo’ou ‘oku fai “i he fakataha ‘o e kau lotú.” ‘Oku fetokoni’aki ‘etau hiva ki hono fakalotolahi’i, poupuu, fakamo’oni mo tala fiefia ki māmani ‘a e ngāue fakaofo ‘oku fai ‘e Kalaisi ‘i he mo’ui ‘a e Siasi. ‘Oku tau hiva e hiva fo’ou he taimi ‘oku tau fai fakafeta’i ai ha ki’i momo’i me’a kuo tau ma’u, kole fakamolemole kuo fai mai pe ko ha founga fo’ou ke tau ‘ofa ai. Ko e foaki ‘oku uho ‘aki e mo’ui ko e hiva fo’ou ia ki he ‘Otuá. ‘Oku ui kitautolu ‘e he Kaveinga e mahinā, Ke Tau Mo’ui atu ko e Kakai kuo Liliu mo Fakaivia ‘e he Māfima’i.” Ko e taha ‘o e ngaahi faka’ilonga ‘o e kakai pehē, ko ‘enau ‘ilo ke hiva fo’ou. ‘Oku ‘ikai ke nau tuku ‘a e faingata’á ke ne kaiha’asi kotoa ‘enau fakafeta’i, pe tuku ‘a e ngaahi me’a kuo molé ke ne fakangatangata ‘enau ‘amanakí. ‘Oku nau ‘ilo ko e ‘Otuá ‘okú ne fakafeta’i ‘a e pongipongi kotoa pē, ‘okú ne toe lava pē ke fakafeta’i ‘a e lotu kuo mafasiá, ‘a e fāmili kuo faingata’a’iá, ‘a e Siasi kuo vaivai, mo e mo’ui kuo ongosiá. Ko ia, ‘i he ‘ahó ni, ‘oua te ke tatali ki he ‘aho ‘e haohaoa ai e me’a kotoa pe, pea ke toki hiva. Hiva ‘i he tui, hiva ‘i he fakafeta’i, pea tuku ke hoko ho’o mo’ui ko ha hiva fo’ou ‘oku fakamo’oni, “Kuo fai mai ‘e Sihova ha me’a fo’ou, pea ‘oku tau pē ia mo ‘etau fakafeta’i.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki, tuku mai ha hiva fo’ou ki homau lotó ke mau fakafeta’i kiate Koe ‘i he taimi kotoa pē, pea ke hoko ‘emau mo’ui ko ha fakamo’oni ki ho’o kelesi mo ho’o māfima’i. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, Sepitema 3: Lau Folofola – Loma 13:8-14.

Ki’i Ama: Loma 13: 11, “Ke ‘āsili ho’omou fai ko ho’omou ‘ilo ki he laka ‘a e kuongá: ko e taimi ‘eni ke mou ‘ā leva mei he mohé; he ‘oku ofi ‘eni hotau fakamo’ui ‘i he taimi na’a tau fua tui ai.”

Pou ‘Ao: ‘Oku fēfē kapau ko e fakatokanga ‘a hotau Ki’i Amá, ‘oku ‘ikai ‘uhinga ke tau manavahē ai ka ke fāngauna kitautolu ki he mo’ui? Ko e me’a ‘e Ua ‘oku fakamamafa’i mai ‘e he ‘apositolo he ‘ahó ni: “ko e taimi ‘eni” mo e “mou ‘ā leva mei he mohé.” ‘Oku ‘ikai ko ha fakamanatu ke toki fai ‘i ha ‘aho kehe; ko e ui mahino ia ‘a e ‘Otuá ki he kakai ‘o Loma pea mo e kalisitiane kotoa pe ‘i māmani. ‘Oku tau ‘ilo ‘a e kuongá, pea ‘oku tau mahino’i ‘oku nga’unu ‘a e taimi. ‘Oku ‘i ai pe taimi ‘oku malava ai ‘ā fakaesino ai ha taha kae kei mohe fakalaumālie pe ia. ‘Oku malava pe ke tau fakahoko ‘a e ngaahi me’a angamaheni ‘o e lotú, ngāue, fāmili, Siasi, mo e komiuniti, ka ‘oku kamata ke ta’etokanga hotau lotó ki he ofi mai ‘a Kalaisi. ‘E lava pe ke tau fanongo ki he Folofolá, hiva ‘a e ngaahi Himi, pea lea ‘aki ‘a e lea ‘o e tui, ka ‘oku tau kei fakatoupikoi hotau matelie ke talangofuá, fa’a fakamolemole, mo fakatomala. ‘Oku mahu’inga ke tau tali e fale’i ‘a Paulá he ‘oku “ofi ange hotau fakamo’ui ‘i he taimi na’a tau kamata tui ai.” ‘Oku ‘ikai ‘uhinga ‘eni ke tau manavasi’i; ‘oku ‘uhinga ia ke tau matu’aki teuteu, tokanga mo ‘ilo ‘a e me’a ‘oku hoko. Ko e ‘aho kotoa pē ko e me’a’ofa, pea ‘oku ‘akitu’a mai ai e fatongia. Koe’uhi kuo ‘osi hā’ele mai ‘a Kalaisi, kuo pā mai ‘a e kelesi ki he’etau mo’ui. Koe’uhi te ne toe hā’ele mai, ‘oku mahu’inga ‘etau fili ‘i he ‘ahó ni. ‘Oku ‘ikai ke tau tatali ta’engāue; ‘oku ui kitautolu ke tau mo’ui ko e kakai ‘o e ‘ahó. Ko e ‘ā hake ko e sio māhinó ia: ke tau fakatokanga’i ‘a e feitu’u kuo momoko ai ‘etau ‘ofā, fakalongolongo ai ‘etau fakamo’oni, kuo hē ai ‘etau ngaahi me’a mahu’ingá, pea kuo hoko ai ‘etau tui ko e manatu pē kae ‘ikai ko ha misiona. Ko e fekau hoko ‘a Paulá, ke tau ‘ai ‘a e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisi ko e vala ia ‘o e laumālie kuo ‘ā. ‘Oku tau ‘ofa ‘i he taimi ‘oku tau fe’iloaki ai mo e kau mafasia mo faingata’a’ia, pea ‘oku fao’i ‘etau kātaki ke hulu he taimi ‘oku tau feangai ai mo e kakai faingata’á. ‘Oku tau fakatōkilaló ‘i he taimi ‘oku fie pule ai ‘a e lotu hīkisiá; pea pukepuke pe ‘etau ki’i māmá ‘i he taimi ‘oku fakapo’uli ai ‘a e halafonongá. Ko e fāfangu ko ‘enī ‘oku ‘ikai ko ha me’a fakafeta’i tui pē; pe ki hotau kaingalotu Metotisi pe. Ko ha Siasi ‘oku mohe ‘e ‘ikai lava ke ne tataki ha māmani kuo ongosiá, ka ko ha Siasi kuo ‘ā ‘oku hoko ko ha faka’ilonga ‘o e ‘amanakí ma’a mamani. ‘Oku fiema’u ‘e he fāmili, fānaú, komiuniti, mo e Siasi ha kau tui ‘oku ‘ā fe’unga ke ‘ofa, ngāue, fakamolemole, lea ‘aki ‘a e mo’oni, pea ‘ave ‘a e māmá ki he ngaahi feitu’u fakapo’uli. Ko e fakatokanga pea mo e fakaafe ma’atautolu he ‘ahó ni. ‘Oku ‘ikai ke fu’u mama’o ‘a e po’uli ke toe fai ha ta’etokanga, pea fakafeta’i he ‘oku te’eki ke li’aki kitautolu ‘e Sihova ha taimi. Ko e ‘ahó ni ‘oku ‘ikai ko ha toe ‘aho pē ‘i he kalenitá; ka ko e fu’ufu’unga tāpuaki ‘oku foaki mai ‘e he ‘Otuá ke tau tu’u hake, tafoki kia Kalaisi, pea laka ‘i he maama he ‘oku ofi hotau fakamo’ui.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki, fāfangu hoku lotó ki ho’o ofi mai ‘i he ‘ahó ni, fakakofu au ‘aki ‘a Kalaisi, pea tokoni mai ke u laka ko ha tama ‘o e māmá. ‘Emeni.

Falaite, Sepitema 4: Lau Folofola – Loma 13: 11-14.

Ki’i Ama: Loma 13: 13-14, “Tau fai ‘a e laka ‘o e ‘ahó, ‘o anga māopo: ‘o ‘oua ‘e fai ‘aki ‘a e fa’a katoanga kai mo e fa’a koná, pe ko e fai fe’auaki mo e pau’u fakalielia, pe ko e fetu’usi mo e meheka. **Ka mou ‘ai mu’a ‘a e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisi;** pea ‘oua na’a tokonaki ki he kakanó ke kanoni ‘ene ngaahi holí.”

Pou ‘Ao: ‘E fēfē ‘o kapau ‘e mahu’inga ange kiate kitautolu ‘a e vala ‘oku tau teuteu’i ‘aki hotau lotó ‘i he vala ‘oku tau teuteu’i ‘aki hotau sinó? Ko e akonaki ia ‘oku tau ma’u mei he ‘aposiolo ‘i hotau Ki’i Ama. ‘Oku ‘ikai ko ha kole pē ke tau anga lelei; pe ui ki ha mo’ui kuo liliu. ‘Oku ‘ilo ‘e Paula ko e kau tui ‘oku ‘ikai ko e kakai pē ‘oku nau fakahā ‘a Kalaisi ‘aki honau ngutú, ka ko e kakai ‘oku totonu ke hā ‘i he’enu laka faka’ahó ‘a e maama ‘a Kalaisi. ‘Okú ne fakahingoa ‘a e ngaahi ngāue ‘o e fakapo’ulí: katoanga kai ta’e mapule’i, konā, fe’auaki, mo’ui fakalielia, fetu’usi, mo e meheka. ‘Oku ‘ikai ko ha ngaahi tōnounou si’isi’i pē eni. Ko e ngaahi to’onga eni ‘oku nau maumau’i ‘a e feohi he fāmili, vahevahe’i ‘a e Siasí, fakavaivai’i ‘a e fakamo’oni, pea fakatupu mo e siokita. ‘Oku talamai ‘e he pō’ulí ‘okú ne foaki mai ke tau tau’atāina, fiefia, mo pule ki he’etau me’a ‘oku faí; kae pango he ‘oku tau fa’a mo’ua ai he he ngaahi tō’onga ‘okú ne fakalahi ange ai ‘etau faingata’a’iá. Tokanga’i, ‘oku ‘ikai ke talamai ‘e Paula ke tau toe feinga malohi ange. ‘Okú ne tala fakapatonu mai pe ‘a e fekau te ne fakahaofi kitautolu, “Ka mou ‘ai mu’a ‘a e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisi.” Ko e vala mo’oni ia ‘o e mo’ui faka-Kalisitiané. Ko hono ‘ai ‘a Kalaisi ki he mo’ui pea tuku ke ne fakalanu ‘etau faitu’utu’uní, fakakaukau, fiema’ú, leá, ngāué, mo hotau ngaahi vā. ‘Oku tau ma’u ‘a e mo’ui fakatōkilaló mo faka’aki’akimu’i ‘i he taimi ‘oku faí ai e fakahāhā mafai mo iví, pea tu’u ta’engaue ‘i he taimi ‘o e fakatauelé, kātaki mo kītaki he faingata’a ‘oku tau fekuki mo iá pea tau ‘ofa he taimi ‘oku faingofua ange ai ke tau siokita. ‘Oku toe fakatokanga mai ‘a Paula ke ‘oua na’a tau “tokonaki ki he kakanó.” ‘Oku tupu lahi e angahalá koe’uhi he ‘oku tau fakapelepele’i ia ‘i hono teuteu ha nofo’anga ma’ana: ‘oku tau fafanga ia ‘aki e fakatonuhia’i e ngaahi me’a na’e ‘ikai tonu pea malu’i ia ‘aki ‘etau fakalongolongo pe he taimi na’e tonu ke tau lea. Ko e fakaloloma taha ko ‘etau tuku fakaava pe e matapā ki ha taimi ‘e toe foki mai ai. Ka ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfima’i ‘oku ako, ‘i he tokoni ‘a e Laumālie Mā’oni’oni, ke tāpuni ‘a e ngaahi matapā ‘oku taki ki he fakapo’ulí. ‘Oku ‘ikai lava ke tau laka ‘i he ‘ahó lolotonga ‘etau teuteu fakapulipuli ki he pō’ulí. Ko ha fāmili pe Siasi kuo kofu’aki ‘a Kalaisi ‘oku hoko ia ko ha feitu’u ‘o e meesi, pea ‘oku nau fakamo’oni ki he Taha ‘ia Kalaisi. Ko ha tokotaha tui kuo kofu’aki ‘a Kalaisi ‘oku hoko ia ko e maama ‘i ha māmani ‘oku ongosia, mavahevahe, mo puputu’u. ‘Oku ‘ikai fiema’u ‘e he māmani ha kau Kalisitiane ‘oku nau lea pē fekau’aki mo e māma; ‘oku fiema’u ha kau Kalisitiane ‘oku nau laka ‘i he māma. Ko ia ‘i he ‘ahó ni, ‘oku fakaafe’i kitautolu ‘e Paula ke tau vakai’i pe ko e hā e mo’oni ‘o ‘etau tui fakalaumālie. ‘Oku tau tui ‘a e lotu mamahi, meheka, holi kovi, ‘ita, pe siokita? Pe ‘oku tau kofu’aki ‘a Kalaisi? Kuo hoko mai ‘a e ‘ahó, kuo mafoa ‘a e māma. Tau hu’i atu ‘a e ngaahi me’a ‘o e pō’ulí, tau ‘ai ‘a e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisi, pea tau laka ko e kakai kuo liliu ‘e he kelesi mo fakaivia ‘e he Māfima’i.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sīsū ‘Eiki, fakakofu kimautilu ‘aki ho’o māma ‘i he ‘ahó ni, koe’uhi ke fakalāngilangi’i Koe he’emau leá mo e ngāué, pea taki ai ha ni’ihi ke nau mavahe mei he fakapo’ulí ki ho’o Maamá. ‘Emeni.

Tokonaki, Sepitema 5: Lau Folofola – Matiu 18: 15-20

Ki’i Ama: Matiu 18: 15, “Pea kapau ‘e fai hala ‘e ho tokouá, mole pe koe ‘o fakamahino kiate ia, fakaekimoua pē: kapau te ne tokanga kiate koe, kuó ke ma’u mai ho tokouá.”

Pou ‘Ao: ‘Oku fakafaingofua’i ‘e he mitia fakasōsialé ‘a e moveuveú he ‘ahó ni ‘o kehe ange ia mei ha toe taimi he hisitōliá. Ko e ki’i fo’i *text* pē, pe ko ha *post* he *Facebook* pe ko ha lea ‘i ha *group chat* ‘oku vave ‘aupito ange hono tufaki pea mo ‘ene maumau’i ha’atau lava ke fakalelei’i, fakakaukau pe lotu ki ai. Ko e me’a na’e kamata si’isi’i pe ‘i he vā ‘o ha toko ua, ‘e lava ke hoko vave ko ha faingata’a ‘i he fāmili, uesia ai mo e nofo ‘a e Siasí, pea mo e feohi he sosaleti. ‘I he taimi pehē, ‘oku mahu’inga ‘aupito ai ke tau fanongo ki he folofola ‘a Sīsū ‘i hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni. ‘Oku ‘ikai ke folofola ‘a Sīsū ke tau fakalahi e kakai ‘oku nau ‘ilo ki he palopalema, ka ke tau fakasi’isi’i e leá kae fakalahi e ‘ofá. ‘Oku fa’a ma’u hala e ni’ihi ‘i he’enu pehē, ko e kau pe ki he Lotú, ko e ‘osi atu ai pe ia e ngaahi palopalema na’a nau fetaulaki mo ia kimu’á. Ka ‘oku tatau pe me’a ‘okú ke mea’i mo ia ‘oku ou lave’i, ko e Siasí ‘oku ‘ikai ko ha feitu’u ‘oku ‘ikai toe ‘i ai ha tōnounou; ko e Siasí ko e feitu’u ia ‘oku fakataha ai e kakai tōnounou ‘oku lolotonga ako ke mo’ui ‘i he kelesi. Ko ia ai, ‘e kei ‘i ai pē e lotu kehekehe, lotu mamahi, ta’emahino, ta’efieauna, meheka, fakafekiki etc., Ka ko e liliu ‘oku faí ‘e he Māfima’i ‘oku ‘ikai ko hono to’o atu kotoa e ngaahi faingata’a mei hotau vā, ka ko hono ako’i kitautolu ke tau fehanganagai mo ia ‘i he founda ‘a Kalaisi. ‘Oku faingofua ange he ‘ahó ni ke tau lea ki he kakai kehe fekau’aki mo ha taha, ‘i he’etau lea tonu ki he taha ko iá. ‘Oku tau faingofua’ia ange hono tautau ‘etau fo he *Facebook*, ‘i ha’atau a’u tonu ki he taha ‘oku tau mamahi ki ai, ‘o talanoa mo ia, ‘o hangē ko e fale’i ‘a Sīsū. A’u tonu ki ai ke mo talanoa: lea ‘aki e mo’oni, kae faí ‘i he ‘ofa; fakamatala’i e mamahi, kae ‘oua ‘e fakamaa’i e taha; kole ha fakalelei, kae ‘oua ‘e kumi ha fakangatangata ke toe mavahe ai. ‘Oku hiki ‘e Paula ‘ia ‘Efeso 4:15, ke tau “lea ‘aki ‘a e mo’oni ‘i he ‘ofa.” ‘Oku fiema’u fakatou’osi e mo’oni mo e ‘ofá. Kapau ‘oku tau lea ‘aki e mo’oni ‘o ‘ikai ha ‘ofa, ‘e hoko ia ke ne fakalavea’i ha ni’ihi. Kapau ‘oku tau ‘ofa ‘o ‘ikai ha mo’oni, ‘e hoko ia ko ha fakangofua ki he faihalá. Ka ‘i he taimi ‘okú na fakataha ai, ‘oku hoko e talanoá ko ha me’angāue ‘a e Laumālie Mā’oni’oni ke fakalelei’i mo fakamo’ui e

vā. Ko e taha ‘oku talanoa ki ai a Sīsū ‘oku ‘ikai ko ha fili ke ikuna’i; ko ko e tokoua ia ke ma’u mai. Ko ia ai, ‘i he taimi ‘oku tau fetaulaki ai mo ha tōnōnōu ‘i he fāmīlī, Siasī, pe komiunitī, ‘oua te tau fakavave ke hiki he mitia fakasōsialé, pe ‘ave e talanoá ki he kau poupou. Tau ki’i lotu, tau ki’i fakalongolongo, pea tau ‘alu ‘i he lotu fakatōkilalo ke talanoa fofonga ki he fofonga, he ‘oku lahi ange e ivi fakamo’ui ‘o e lea ‘i he ‘ofā ‘i he ivi faka’auha ‘o e lea ‘i he ‘itá. Ko e mo’ui kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfima’i ‘oku hā ‘i he founa ‘oku tau solova ai e ngaahi vā kuo maumau. ‘Oku ui kitautolu ‘e Sīsū ke tau fili e hala faingata’a angé, ka ko e hala fakamo’ui: ko e hala ‘o e lea hangatonu, fanongo lotu fakatōkilalo, mo e ‘ofa ‘oku kumi ma’u pē ki hono toe ma’u mai hotau tokouá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sīsū, fakafonu au ‘aki ho’o ‘ofa ke u lea ‘aki e mo’oni ‘i he lotu fakatōkilalo, fanongo ‘aki e kelesi, pea kumi ma’u pē ki hono fakamo’ui e vā mo hoku tokouá. ‘Emeni.

Sāpate, Sepitema 6: *Sāpate hono 14 Hili ‘a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: ‘Ekisoto 12:1-14; Saame 149; Loma 13:8-14; Matiu 18:15-20.

Mōnite, Sepitema 7: Lau Folofola – ‘Ekisoto 14: 19-22.

Ki’i Ama: ‘Ekisoto 14:19-20, “Pea na’e hiki ‘a e ‘āngelo ‘a ‘Elohimī, ‘a ia kuo ne hā’ele mu’omu’a ki he tau ‘a ‘Isileli, ‘o ne hā’ele mei mui; pea na’e hiki ‘a e pou ‘ao mei honau ‘ao, ‘o tu’u mei honau tu’a; 20’o ne hū ‘i he vaha’a ‘o e tau ‘a ‘Isipite mo e tau ‘a ‘Isileli, ‘o ne ‘i ai pē ko e ‘ao mo e fakapo’uli; pea ne fakamaama ‘i he pō: ko ia na’e ‘ikai ke vāfeinofi ai ‘a ē mo ē ‘i he pō kotoa.”_

Pou ‘Ao: ‘Oku tau kamata ‘a e uike fo’ou pea mo e talanoa ‘o hono fakamōmoa’i ‘e Sihova ‘a e Tahi Kulokulá. Ko e talanoa mālie, mahino mo maheni. Pea ‘i he ‘ene pehē, te tau ala lau fakapaheke pe ‘a e talanoá ‘o fakalaka he ngaahi me’a na’e mahu’inga ke fai ha tokanga ki ai. Ka ‘oku fiema’u ke tau foki ki hono tefito’i ‘uhinga ‘o e talanoa – ko e hā ‘a hono ‘uhinga ne fakahoko ai ‘e Sihova ‘a e fu’u ngāue mana ko ‘eni? Ko e talanoa ‘eni ‘o Sihova mo ‘ene kakai pelé. Ko e tali ki he fehu’i ni, na’e mahu’inga mālie ki he kau ‘Isileli ‘o e Tahi Kulokulá, pea ‘oku kei mahu’inga mālie kiate koe mo au ‘i he senituli 21. “*E tau ‘a Sihova ma’amoutolu bea te mou fakalogo be.*” Tau vakai ki he Ki’i Ama ‘e ‘ahó ni, kuo hiki ‘a e ‘āngelo ‘a Sihova na’e hā’ele mu’omu’a ‘o taki ki he tu’a ‘o e kau ‘Isileli ke hoko ko honau malu’i. Pea fokotu’u ai ‘a e fu’u ‘ā fonua ko e po’uli ke ne fakangata ‘a e kau ‘Isipité, kae hoko ‘a e ‘ahó ki he kau ‘Isileli ke fakamahino ko eni hono kakai, pea te ne malu’i mo fakahaofi kinautolu. Taumaiā ko e fai fakahaofi ha’a tangata ke ki’i male atu pe mo fakamahamahaló. Ko e nima ngāue ‘eni ‘o Sihová na’a ne ngaohi ‘a langi mo māmani. Hangē ‘oku tau toe fanongo fo’ou ki he talanoa ‘o e Fakatupú, pea mo hono fakakau’ā ‘a e po’uli mo e ‘ahó, ‘o ngata he ‘a e taha pea kamata he ‘a e taha, ka “na’e ‘ikai ke vāfeinofi ai ‘a ē mo ē ‘i he pō kotoa.” Kapau na’e kei veiveiua ‘a Felo mo ‘Isipite pe ko hai ‘a e kau Isileli, na’e mahino ia ‘i he Tahi Kulokulá; ko e kakai ‘eni ‘a Sihova, pea ‘oku tau ‘a Sihova ma’anautolu. Ko e tāpuaki ia ‘o e kau mo Sihova, he ko e me’a na’a ne fai ma’a ‘Isileli, ‘oku ne kei fai ni ma’atautolu ‘i hotau kuongá ni. Neongo ‘oku te’eki ke tuli kitautolu ha’a fu’u kau konga tau malohi, ka ‘oku tau ‘osi a’usia pe ‘a e ngaahi taimi ‘i he mo’ui ‘oku hangē ‘oku tuli tamate kitautolu ‘e he manavahē mo e puputu’u koe’uhi ko e ngaahi faingata’a mo e ha’aha’a ‘o e mo’ui ‘oku tau fekuki faka’aho mo ia. Pea hangē ‘oku fakalokiloki mai ‘a po’uli ke ne kāpui ‘a e mo’ui. Mole ‘a e nongá mo e ‘amanakí, tahi mei hé pea vai mei hé. Pe ko e maumau ‘i he lotofale ‘o e fāmīlī, pe ko e fe’amokaki fakaseniti, pe ko e maumau fakaeloto, ka ko e ngaahi “Tahi Kulokula” kuo nau tu’u ke loki ‘etau mo’ui. Ka ‘oku kei tatau pe ‘a e fehu’i – ko e kakai kitautolu ‘a hai? ‘Oku kei a’u mai ‘a e ivi mo e mafi ‘o e ‘Otua fakamo’ui, ke tataki mo malu’i ‘a hono kakai. Tau fai pe hotau ngafá, ko e tauhi ki he ‘Otua na’a ne ngaohi kitautolú, he ‘okú ne kei tau pe ma’atautolu.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki tokoni mai, Ke u nima mo e va’e. ‘A e lotu, mo e tauhi ma’u. Hoku vaha’angatae. ‘Emeni.

Tūsīte, Sepitema 8: Lau Folofola – ‘Ekisoto 14:23-31.

Ki’i Ama: ‘Ekisoto 14: 30-31, “Ko ia, na’e fakamo’ui ‘e Sihova ‘a ‘Isileli ‘i he ‘aho ko ia mei he nima ‘o e kau ‘Isipite; pea na’e mamata ‘a ‘Isileli ki he kau ‘Isipite ‘oku nau mate holo ‘i matātahi. Pea vakai ‘e ‘Isileli ‘a e ngāue lahi kuo fai ‘e Sihova ki he kau ‘Isipité; pea na’e ‘apasía ‘a e kakai kia Sihova, pea na’a nau tui kia Sihova mo ‘ene tamaio’eiki ko Mōsesé.”

Pou ‘Ao: ‘Oku kei hokoatu pe ‘etau Lau Folofola ‘i he talanoa mālie ‘o e fononga mātu’u ‘a ‘Isileli ‘i hono fakamōmoa ‘e Sihova ‘a e Tahi Kulokulá na’a tau fakalaulauloto ai ‘aneafi. Na’e sio tonu ‘a ha’a Isileli ki he ngāue fakafo ‘a Sihová, pea ‘i he fakalea ‘a hotau Ki’i Amá, “*na’e ‘apasía ‘a e kakai kia Sihova, pea na’a nau tui kia*

Sihova mo 'ene tamaio'eiki ko Mōsese.” ‘Oku faingofua ‘a e tui ‘i he sio paú. Ko e talanoa ia ‘o Tomasí, na’e tuki tui pe ‘i he’ene sio ki he ngaahi matakafo ‘o Kalaisí. Ka ‘okú ke mea’i peá u lave’i ‘a e fokoutua na’e mo’ua ai ‘a e fanga pele ‘a Sihova – loto ngalongalo mo e nounou ‘a e manatú. ‘Oku tau lave’i ‘a e toenga ‘o e talanoa ‘o e kau ‘Isilelí, pea mo ‘enau hake mo ‘enau hifo ‘i he mo’unga mo e tele’a ‘o e tatakehe, hanu mo láunga koe’uhi ko ‘enau ta’e-tui mo e talangata’a kia Sihová. Ko e me’a pe ia na’e iku ki ai ko ‘enau hē hē holo ai ‘i pe ‘i he toafá ‘i he ta’u ‘e fāngofulu. ‘Io ko e ‘ahó ni ne nau tu’u ‘i he fonua mōmoa, kae taumaiā ‘e ‘ikai ke toe foki ‘a e vai – kuo pau pe ke toe heka e peaú ‘i he Tahí Kulokulá. Ko e ‘ahó ni, na’e tākoto ‘a e kau ‘Isipité ‘i he kilisi Tahí Kulokula, ko e tuha ‘o ‘enau pā’usi’i ‘a Sihova mo hono kakaí. Ka ‘e ‘i ai pe ‘a e ‘aho mo e kuonga, kuo toe hanga hake pe ‘a e “kakai ‘a Sihova” ‘o li’aki ‘a Sihova. Mo’oni pe ‘a e tala ‘a Semisi ki he natula ‘o e tangatá, ‘oku hangē “ha taha na’e fai ‘ene sio’ata, pea ko ‘ene sītu’á pē kuo ngalo ‘iate ia hono fōtungá pe ‘oku fēfē.” (Semisi 1:24). ‘Oku fekuki pe ‘a e tangata mo e fakangatangata ‘o e efu mo e kelemutu – ‘a e angahala, manavahē, siokita, mānumanu, lau lanu, talangata’a, fiehā, ‘afungi, mo e hā fua ‘a e ngaahi ‘ulungaanga fakatalutalu ‘o e tangata. Kae fakafeta’i he ‘oku Ta’emahakulea, Ta’engata mo Ta’eliua ‘a Sihova, pea ‘oku ‘ikai ke ‘i ai e ‘ata ‘o e Feto’oaki pe ko e Feliliuaki. ‘Okú ne kei tatau pe he ‘aneafi, lolotonga ni pea ‘e pehepehe ai pe ‘o lauikuonga pea ta’engata. Ko e a’usia ‘a e Toketā he’ene Himi, “‘Oku kei Satai pe ‘a Satai, te’eki ke liua ia.” Pea fakafeta’i he ‘oku kei ‘i ai pe hotau faingamālie ‘o hangē ko e tala ‘o e Ki’i Ama ‘o e ‘ahó ni: ‘oku kei hoko ‘a e tui ko hotau mo’ui’anga. Tauange ke tau muimui ki he Kaveinga ‘o e mahina ko ‘eni, “Ke tau Mo’ui atu ko e Kakai kuo Liliu mo Fakaivia ‘e he Māfimaifi,” ‘o tau kakapa atu ki he koloa ta’e’osi ‘o e mo’ui, ‘o ‘ikai ke tau ha’aki nofo ki he fakangatangata ‘o e fa’ahinga ‘o e efu mo e kelemutu, he ‘oku kei mo’oni pe pea ongo mālie mai ‘a e talaloto ‘a e Punaké: “Tu ko e ngaahi lelei ‘o e langi, ‘Oku tu’uma’u ‘o ‘ikai ngautvai; Pea ka ‘osi ha ngaahi kuonga, Te u kei to’oa pe ‘i Hono fofonga. Ka sio pau, lata ai au. Kau ka sioa, ‘A Hono fofonga, Te u tuki lata ai au.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Oku ou kole fakamolemole ‘i he ‘eku loto ngalongalo peau li’aki ai ‘a e ‘Afiona. Ka ‘oku ou kei tui ni ki he ivi mo e mafi ‘o e ‘Afiona. Tokoni mai ke u nofo ma’u ai. Emeni.

Pulelulu, Sepitema 9: Lau Folofola – Saame 114.

Ki’i Ama: Saame 114:7-8, “Tete ‘i he ‘ao ‘o e ‘Eiki, ‘a māmani ē, ‘I he ‘ao ‘o e ‘Otua ‘o Sēkopé: ‘A ia na’a ne liliu ke tokanga vai ‘a e makatu’ú. Pea ke matavai ‘a e makahunú.”

Pou ‘Ao: ‘Oku tatau ‘i Isileli motu’a pea mo e kuonga kotoa pe ‘i he fonua kotoa—ka ‘i ai ha ngaue lahi kuo lava, kuo pau ke fa’u hano ta’anga pe hiva. Ko e hiva ‘eni ‘o e Pasova. Ko e Saame 114 ko e ta’anga laulotaha mo faka’ei’eiki ‘oku ne viki mo sani ‘a e lava me’a ‘a e ‘Otua ‘o e ‘Ekisotó. ‘Okú malie ‘a ta’anga, he ‘oku liliu ‘a e ‘ulungaanga (personify) ‘o e ngaahi me’a ‘o natula— ‘a e ngaahi tahi, ngaahi vaitafé, mo e ngaahi mo’ungá. Hange ha tangata ‘a e “hola” ‘a e tahi, situ’a ‘a Siotani, pea “hopo” ‘a e mo’unga. Pea fekau mai ‘a e Ki’i Ama ke tete ‘a mamani kotoa ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otua, he ‘oku fakaofo ‘a ;ene ngaue—kuo toka’anga vai ‘a e makatu’u, pea matavai ‘a e makahunu. ‘Oku aofangatuku ‘a e fekau ke “tetetete.” Kuo pau ke mo’ulaloa ‘a e me’a fakatupu kotoa pe—kau ai ‘a e ngaahi faingata’a taupotu ‘i he mo’ui—te nau taliui kotoa ki he fu’u mafi mo e fu’u ivi ‘o Sihova. Ko e feinga mai ‘a e fatu Saame ke fakamahino ‘a e tukunga totonu ke a’u ki ai ‘a e loto ‘o e tangata—ko e ‘apasía mo e faka’apa’apa mo’oni. ‘Oku ‘ikai ‘uhinga ‘a e tetetete ki he ilifía pe manavahe pe, ‘o hange ha ilifía tevolo. Ko e uho ‘o e ‘apasía mo’oni ko e falala kakato ki he naunau aofangatuku ‘o e ‘Otua, neongo ‘a ‘ene ‘ikai ha. Pea ko e taimi ‘oku a’usia ai ‘a e fa’ahinga loto to mo e faka’apa’apa ko eni, pea ‘okú ne hiki ‘etau tokangá mei he lahi ‘o ‘etau ngaahi palopalemá kae ki he lahi mo e mafi faka’aufuli ‘o e ‘Otua. ‘Oku fa’a hoko ‘a e faingata’a ‘i oseni ‘o makatu’unga ‘i he ‘ikai ke “apasía mo fakapaapa’i” ‘a e naunau ‘o ‘oseni. ‘Oku ‘i ai hono ngaahi ‘au fita’a mo malohi, pea ka ‘i ai ha taha ‘oku ‘ikai ke ne faka’apa’apa’i ‘a e fu’u ivi ‘o e ‘au, ka ne feinga ke fakafepaki’i, ‘e iku ki he faingata’a lahi pe ko e mate. Ka ko e tokotaha ‘oku maheni mo taukei ‘i ‘oseni, ‘oku ne malava ke faka’apa’apa’i ‘a e ‘au, ‘o tukuange ‘a e ‘au ke ne fataki ia ki he potu ‘oku nonga mo fiemalie, pea toki malava ke hao mei he faingata’a. ‘Oku founga tatau ‘a e taimi ‘oku tau fetaulaki ai mo e ngaahi ‘au fita’a ‘o e mo’ui, pe ko e ngaahi Tahí Kulokula ‘o e mo’ui. ‘E ‘ikai ke ala fakafetaulaki ‘aki ha loto ‘oku hoha’a pe fonu ‘i he ngaahi me’a ‘auha ‘o e mamani ko eni, pe ko ha loto ‘oku fakata’eta’ekuha mo fakakaukau ‘oku ne malava noa ke fetaulaki mo e faingata’a. Mo’oni fau ‘a akonaki ‘a e palofita, ‘i he ‘ene tali ‘a e fehu’i, “ko e ha ‘a e me’a ‘oku ‘eke ‘e Sihova meiate koe?” Ko e tali: ko e anga fakalao, mo e manako ki he meesi, pea ke taka angavaivai ‘i ho’o feangai mo Sihova. Ko e naunau ia ‘o e “tetetete,” ko e matu’aki pipiki ki he totonu, pea tangi ki he meesi, pea amo atu, ‘a e fakavaivai’i ‘a e loto mo e ‘atamai, ka e malava ke te tali ‘a e fakamo’ui ‘a e ‘Otua mo ‘ilo ai ‘a e hala ‘oku ne tofa mai, ke te laka momoa atu ai.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni mai keu malava ‘o ‘apasia kakato ki ho fu’u ivi mo ho mafi, he teu ‘ilo ai ‘a e hala fononga keu fou atu ai. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, Sepitema 10: Lau Folofola – Loma 14: 1-12.

Ki’i Ama: Loma 14: 4a, “Ko hai tū koe ke ke anga’i ‘a e tamaio’eiki ‘a ha taha kehe? ‘oku ‘i he’ene ‘eiki a’aná ha’ane tu’u pe hinga” (Moliton). *“Ko e hā ‘okú ke holi ai ke fakatonutonu ‘a e sevāniti ‘a e tokotaha kehé? Ko ho’o fai peheé he ko hai koe?” (Taulua).*

Pou ‘Ao: ‘Oku faingofua ange he ‘ahó ni ke tau fakamaau’i atu pe kakai mei he mama’ó ‘aki ha’anau tohi he Fofonga’i Tohi, pe ko ‘enau tui fakapolitikálé, pe tui fakalotú, nau fōtungá mo honau teuteú pea mo ha toe me’a pe ‘oku nau fai. Ko e me’a ‘oku faingata’a, ‘a e me’a na’e totonu ke tau ‘uluaki faí - feinga ke ‘ilo hono mo’oni mo hono talanoá mo e ‘uhinga ‘oku nau fai pehē aí. ‘Oku tau mo’ui ‘i ha kuonga ‘oku vave ai e tufaki ‘o e fakakaukaú, pea vave ange ai hono vahevahe ‘o e kakaí ki he “tonú” mo e “halá,” “mālohí” mo e “vaivai,” “fai ‘osikiavelenga” mo e “fakalouhi”imofisi.” Ka ‘oku fakanofonofu kitautolu ‘e Paula ‘i hotau Ki’i Ama ki he me’a ke fai. Ko e palopalema na’e fakalea ki ai ‘a Paula ‘i Lomá na’e fekau’aki mo e kehekehe ‘o e kau tuí. Na’e ‘i ai e ni’ihi na’a nau kai e me’a kotoa; ko e ni’ihi na’e ‘ikai ke kai e kakano’i manu koe’uhi ko ‘enau tui fakalotú. Na’e ‘i ai e ni’ihi na’a nau tauhi ha ngaahi ‘aho makehe ko e ngaahi ‘aho mamafa; ko e ni’ihi na’a nau lau e ‘aho kotoa pē ‘oku tatau. Ko e faingata’a, na’e ‘ikai ngata pe ‘i he kehekehe ‘enau fai tu’utu’uni, ka na’e kamata ke nau fefakamaau’aki. Ko kinautolu na’e ongo’i ‘oku nau tau’atina ange, na’a nau sio lalo kiate kinautolu na’e ‘ikai ke nau tui tatau. Na’e fehangaangai leva e ongo fa’ahi ‘o tau’aki tuhu mo fefakamaau’aki. ‘Oku kei hoko pe me’a tatau ‘i he Siasí mo e fāmili he ‘ahó ni. ‘Oku tau sio ki ai ‘i he ngaahi talanoa fakapolitikale ‘oku vahevahe ai e ngaahi fāmili; ‘i he ngaahi fakakaukau fekau’aki mo e huhu malu’i, ako, pa’anga, ngaahi founa tauhi fānau, pe lotu ‘i he opé mo e lotu ‘i he falelotú; ‘i he ngaahi me’a ‘oku tau lau “fakamoli Tongae,” “fakaonopooni,” “faka-Tonga,” pe “faka-Pālangi.” ‘Oku tau sio ki ai ‘i he taimi ‘oku tau fua ai e tui ‘a ha taha ‘aki ‘ene tō’ongá, leá, valá, ‘ene tauhi pe ‘ikai tauhi e ngaahi polokalama ‘a e Siasí pe famili, pe ko ‘ene fakakaukau ‘oku kehekehe mei he’etau fakakaukaú. Ka ‘oku fakamanatu mai ‘e Paula, ko e tamaio’eiki kotoa pē ‘oku tu’u pe hinga ‘i he ‘ao ‘o hono ‘Eiki, kae ‘ikai ‘i hotau ‘aó. ‘Oku ‘ikai ‘uhinga ‘eni ke ‘oua na’a tau fakatonutonu ha me’a hala, pe ‘ikai ke tau lea ‘aki e mo’oni. Ka ‘oku ako mai ke tau fai ‘a e mo’oni ‘i he loto fakatōkilalo. ‘Oku ‘i ai pe faikehekehe ‘i he fakatonutonu ‘oku fai ‘i he ‘ofá mo e fakamaau ‘oku fai ‘i he ‘afunga mo e fie mā’olungá. Ko e fakatonutonu faka-Kalaisí ‘oku kumi ia ke fakamo’ui; ko e fakamaau faka-kakanó ‘oku kumi ia ke fakavaivai’i. Ko e taha ‘oku mo’oni ‘i he ‘ofa ‘okú ne manatu’i, “Na’e ‘ofeina mo fakamolemole’i au ‘e he ‘Eiki; ko ia, te u feohi mo e taha ko ‘ení ‘i he kelesi.” Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfimaí ‘oku ‘ikai ko e kakai ‘oku tatau kotoa ‘enau fakakaukaú, ka ko e kakai ‘oku nau ako ke feohi ‘i he kelesi neongo ‘enau kehekehé. ‘Oku ‘ikai ui kitautolu ke hoko ko e kau fakamaau ‘i he’etau feohi he Siasí, ka ke tau hoko ko e kāinga ‘oku fetalanoa’aki ‘i he ‘ofá mo fepoupouaki, pea tuku ‘a e fakamaau faka’osí ki he ‘Eiki ‘okú ne ‘ilo kakato e loto ‘o e tangatá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sīsū, fakafonu hoku lotó ‘aki ho’o kelesi ke u ‘ofá mo faka’apa’apa’i hoku kaungā fonongá, pea tuku ‘a e fakamaau faka’osí ki ho to’ukupu mā’oni’oni. ‘Emeni.

Falaite, Sepitema 11: Lau Folofola – Matiu 18: 21-35.

Ki’i Ama: Matiu 18: 22, “Tali pe ‘e Sīsū, ‘oku ‘ikai teu pehē kiate koe ‘o tu’o fitu, ka ‘o tu’o fitu liunga ‘aki ‘a e fitungofulu” (Moliton). *“Pea tala ange ‘e Sīsū, ‘Ikai! ‘E ‘ikai ke tu’o fitu, ka ‘e tu’o fitu liunga fitungofulu” (Taulua).*

Pou ‘Ao: Ko e hā ‘a e fakamolemole? Ko e hā ‘a e founa ke fai ‘aki ‘etau fakamolemole? ‘Oku tau kehekehe ‘i he tuí, Lotú, ‘ulungaanga mo e tō’onga mo’ui, lea mo e tu’unga fakaako, ‘ekonomika mo ia ‘i he sosaieti, ka ‘oku tau tatau ‘i he me’a ko eni: ‘oku tau tōnōnou kotoa pē. Ko e me’a ia ‘oku mo’oni ki he tangata mo e fefine mo’ui kotoa pē – ‘oku ‘i ai pe ‘ene fehalaaki ke fakamolemole’i. Ko ‘etau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni ko e tali ia ‘a Sīsū ki he fehu’i ‘a Pitá. Na’e hangē ‘oku vēkeveke ‘a Pita ke fehu’i e lahi ‘o e fakamolemole he na’a ne ‘osi ‘ilo hono talí, ‘o ne pehē kuo tonu, he ko e tu’utu’uni faka Siú ke tu’o 3 pe hono fakamolemole’i ‘a e hia tatau. Na’a ne toe tākaki atu mo e tu’o fitú he ko e fika haohaoá ia ‘i he tukufakaholo faka Hepelú, pea ‘i he’ene ‘amanaki, kuo ‘osi fu’u lahi ‘aupito ia ki he fakamolemole. Na’e ‘ikai ha ‘amanaki ‘e taha ‘a Pita ‘e fai ‘e Sīsū ‘a e tali ‘oku tau fakalaulauloto ai. Na’e ‘amanaki ia ‘e fiefia a Sīsū he’ene fakalahi e fakamolemole, kae hanga atu a Sīsū ia ‘o fakatonutonu’i ‘ene tali. ‘Oku fai hono tālāngā’i ‘a e fika na’e ‘uhinga kia ai ‘a Sīsū pe ko e fitungofulu mā fitu pe fitungofulu liunga fitu. ‘Oku ‘ikai ke mahu’inga e fiká, ko e me’a ‘oku mahu’ingá ko e ako na’e fai ‘e Sīsū ki hono kau muimuí – ‘Oku lahi ange hotau fakamolemole’i ‘e he ‘Otuá ‘i he’etau fakamolemole’i hotau kaungā fonongá. Ko e me’a mahu’inga

ki he kalisitiane ko e feinga ke ma'u ha laumālie fakamolemole kae 'ikai ha'aki nofo ke lau fakalaute lau 'a e lahi 'o e tōnōnou 'oku fai māi. Na'e 'ikai ke sola a Pita ki he fakamolemole he ko e tangata na'e tu'o lahi hono toutou fakamolemole'i 'e Sīsū lolotonga 'ena fengāue'aki 'i Palesitainé. Na'e a'u pe ki he pō 'o hono Kalusefai na'a ne lavaki'i tu'o tolu ai 'a Sīsū 'o fakamo'oni ki he'ene talá, 'e te'eki ke 'u'ua 'anga ua e moá, kuo tu'o tolu 'ene fakafisinga'i iá. Na'e fakamolemole'i 'e Sīsū 'a Pita he taimi kotoa pe na'a ne fai hala ai ki ai. Na'e maheni a Pita mo e fa'ahinga ivi mo e mafai 'oku toloto monū'ia ai 'anautolu kuo fakamolemole'i. Ko e me'a na'e 'ikai ke mahino kia Pitá, ko e mo'oni ko eni, ko e lolotonga 'etau kei hoko ko e angahalá, ko e fakamolemole 'oku 'ikai ke tau pule ki ai. Ko e fakamolemole 'oku 'a e 'Otuá pē pea 'okú ne 'ofa'aki mai ki he angahala kotoa pē. Ko e me'a'ofa ko iá 'oku 'atā ki māmani kotoa pea 'oku 'ikai ke fakangatangata 'a hono lahi. Ko e taimi kotoa pē 'oku fakamamahi'i ai kitautolu 'e ha taha 'i ha'ane tōnōnou pe fai hala, pea ne kole fakamolemole, pea ko hotau fatongia ia ko e kau muimui 'o Kalaisi, ko 'etau fakamolemole'i kinautolu 'o tataua ai pē, pe ko e hā hono lahi. 'Oku nau fatongia 'aki e kolé, pea ko hotau fatongia faka-kalisitiane ia, ko 'etau tali ke fakamolemole'i kinautolu. 'Oku lava 'a e fakamolemole 'i ha'atau tali 'a e 'ofa mo e fakamolemole 'a e 'Otuá. Ko e mafai mo e tāpuaki ia 'a e 'Otuá 'oku tau ma'u 'i he tuí 'o hangē ko hotau Kaveingá, "Ko e Tuí ko hono fakasino 'o e Tala'ofa Lau'itāniti."

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ka 'i ai ha taha 'oku fie ha'u, Ko e fakamolemole te ne ma'u; He neongo 'oku kilu 'ene hia, 'E 'ikai kapusi ia. Ha'u, 'a e fie ha'u, ha'u 'a e fie ha'u. Tala ki he tonga mo e tokelau, Ko e pōpōaki 'ofa 'a e Tamai, Fānau, ke mou foki mai. 'Emeni.

Tokonaki, Sepitema 12: Lau Folofola – Matiu 18: 23-35.

Ki'i Ama: Matiu 18: 35, "E pehē foki mo e fai 'a 'eku Tamai fakalangí kiate kimoutolú, 'o kapau 'e 'ikai te mou fakamolemole taki taha hono tokoua, 'o fai 'aki homou lotó."

Pou 'Ao: 'Oku 'ikai ke faingofua 'a e fakamolemole, tautautefito ki he kuongá ni mo 'etau laka mo e tekinolosia fakaeonopooni. 'Oku faingofua pe hono tāmāte'i (*delete*) 'o ha fekau fakamamahi'oku tuku mai he'etau peesi he FB pe ko e telefoní, ka 'oku faingata'a fau ke fakangalo'i ia mei he'etau manatú. 'Oku fakatokanga mai 'e hotau Ki'i Amá 'a e mahu'inga 'o e "manatú." Na'e fakamolemole'i 'e he 'eiki 'ene tamaio'eiki 'i he fu'u mo'ua lahi, kae 'ikai ke lava 'e he tamaio'eiki ke fakamolemole'i hono kaungā ngāue 'i ha ki'i mo'ua si'isi'i. 'Oku ui kitautolu ke tau vahevahe 'a e meesi 'oku tau ma'ú mo hotau kaungā fonongá. 'Oku lahi 'aupito 'a e ngaahi feitu'u 'oku fiema'u ai e fakamolemole 'i he 'ahó ni. 'Oku 'i ai e fāmili 'oku māvahevahe koe'uhi ko e ngaahi talanoa ta'e'ofa mo loi, mo kehekehe 'o e tui fakapolitikalé, ngaahi fili fekau'aki mo e akó, pa'angá, nofo fonuá, pe tauhi fānaú. 'Oku 'i ai e kāinga lotu 'oku kei vākovi mo fesitu'a'aki koe'uhi ko ha lea na'e fai 'i ha fakataha, pe ko ha fai tu'utu'uni 'a ha Komiti, ha fakakaukau kehekehe fekau'aki mo e lotu he ope mo e lotu 'i he falelotú, pe ko ha me'a na'e fai ai ha longoa'a 'i he Facebook. 'Oku fakalavea loto he taimi 'e ni'ihi 'a e ngaahi me'a kehekehe 'oku tau fanongo mo sio ai 'i he ngaahi mitia fakasōsialé. Pea 'oku toki kimui e mo'oni, ka 'oku vave ma'u pe ke tau 'omai e me'angāue fakatekinolosia 'o pule'i 'aki hotau lotó 'i hono *block*, *unfriend* mo *delete* e kakai 'i he funga pe 'o 'etau fakamahamahaló. Ko e fakamolemole 'oku ako mai 'e Sīsū 'oku 'ikai ke fakasi'isi'i ai 'ene mamahi, pe fakangofua ke kei hokohoko atu e fāihalá. 'Oku 'ikai ko e 'uhinga e fakamolemole faka-Kalaisi ke tau fakalongolongo he taimi 'oku fakaehaua mo ngaohikovia ai ha taha. Ka ko e fakamolemole ko 'etau faka'ata'atā hotau lotó mei he 'ita mo e mamahi, kae tukuange ki he 'Otuá ke ne fai e fakamaau faka'osi. Ko e talanoa 'o e 'ahó ni 'okú ne fakamanatu mai 'oku tupu e fakamolemole mei he manatu ki he meesi kuo tau ma'ú. Na'e fakamolemole'i 'a e tamaio'eiki 'i ha mo'ua na'e 'ikai lava ke ne totongi; ka 'i he taimi na'e fetaulaki ai mo hono kaungā tamaio'eiki, na'e ngalo 'iate ia e lahi 'o e meesi na'e foaki ki ai. Ko e palopalema ia 'oku tau fehangahangai mo iá: 'oku tau kole fakamolemole ki he 'Otuá 'i he 'aho kotoa pē, kae 'ikai ke tau lava 'o fakamolemole'i kinautolu kuo fai hala mai. 'Oku tau loto ke fakamolemole'i kitautolu, kae 'ikai ke tau fai pehē kitautolu ki he kakai kehé. Ka kapau kuo fakaivia kitautolu 'e he Māfima'fi, 'e kamata ke liliu e founa 'oku tau sio ai ki he taha na'a ne fakamamahi'i kitautolú: 'ikai ko ha fili ke ikuna'i, ka ko e taha 'okú ne mātu'aki fiema'u e fai meesi 'a e 'Otuá. 'Oku lava pe ke tau kamata e fakamolemole 'aki ha'atau lotu: "Eiki, 'oku ou te'eki lava, ka ke tokoni mai." 'Oku lava ke tau fai e fakamolemole 'aki hono ta'ofi ha talanoa te ne toe fakalahi e mamahi, pe ko e talanoa mo e loto fakatōkilalo, pe ko hano tukuange atu ha me'a kuo fuoloa fau hono tuku fufuú 'i he lotó. 'Oku 'ikai faingofua e fakamolemole, ka 'oku malava ia koe'uhi kuo 'osi fakamolemole'i kitautolu 'e Kalaisi, pea 'oku kei ngāue hono Laumālie ke fakatau'atāina'i hotau lotó ma'u ai pē.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: 'E Sīsū, fakafonu homau lotó 'aki ho'o meesi ke mau ma'u e loto-to'a ke tukuange e me'a 'oku mau mamahi ai ka mau lava 'o fakamolemole'i kinautolu 'oku mo'ua mai. 'Emeni.

Sāpate, Sepitema 13: *Sāpate hono 15 Hili 'a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: 'Ekisoto 14:19-31; 'Ekisoto 15:1b-11, 20-21; Loma 14:1-12; Matiu 18:21-35.

Mōnite, Sepitema 14: Lau Folofola – Saame 105: 1-6.

Ki'i Ama: Saame 105: 1, “FAKAFETA'I kia Sihova, kailavaki hono huafā; Faka'ilo 'ene ngaahi ngāue ki he ngaahi fa'ahingá.”

Pou 'Ao: 'Oku hā kakato 'a 'e 'uluaki veesi 'e 15 'o e Saamé ni 'i he Tohi 1 Kalonikali 16. Ko e talanoa 'eni 'o e ngāue mahu'inga na'e fakahoko 'e Tevita, 'i hono hiki mai 'a e 'A'ake 'o e Kovinanité (Puha 'o e Fuakavá), ko e fakasino 'o e 'Otua, mei Kiliati-sialimi 'o Siutá ki Selusalema. Ko e fakamahino 'eni 'o e tui 'Otua 'a e kakai 'o 'Isilelí. 'I he taimi tatau, ko e taípe 'o e fakamo'oni faka-politikale mo fakapule'anga, he ko e fakamahino ia 'e Isileli ko honau 'Otua 'a Sihova 'i he uhouhonga 'o e ngaahi fonua mo e Pule'anga kehekehé. Ko e taimi 'o e liliu 'a 'Isileli mei ha kuonga moveuveu 'o e hēhētu'u mo movetevete tu'unga 'i he kehekehe 'a e kau taki 'o e ngaahi matakali (ko e taimi 'o e kau Fakamaaú) ke fakama'opo'opo ki ha tefito'i Pule'anga pe 'e taha. Na'e takatakai'i kinautolu 'e he ngaahi Pule'anga lotu tamapua, 'oku fē'au'auhi mo faka'ali'ali 'a honau ivi fakapolitikale mo fakapule'angá. Pea tuhu ai 'a Kingi Tevita kia Sihova ke fakamahino 'a e mahiki mo mahulu hake 'a 'ene tauhi 'i he kuonga 'o e tau'aki-puleangá mo tau'aki-'otua 'o Siutá. Na'e mahu'inga ki he kau hiki 'o e “Tohi Kalonikali” 'a e tauhi na'e fai 'e Sihova ki he'ene kakai, ke nau ngāue'aki 'a e tā'anga 'a e fatu Saamé, ke fakamahino 'a e ngāue fakaofo mo e lava me'a 'a Sihovō mei he kuonga ki he kuonga. Na'e feliuliuaki 'a e ngaahi kuongá mo e ngaahi me'a na'e hoko ki he Pule'anga 'o Isilelí, ka na'e kei tu'uma'u pe 'a e tauhi 'o 'Isilelí. 'Oku laulau kuonga 'a e 'ofa mo e tauhi 'a Sihová. 'Oku tau tu'u 'i he kamata'anga 'o e uike fo'ou ko 'eni 'o vakai ki he ngaahi kuonga ki mu'a 'o 'etau mo'uí, pea te tau fakamo'oni ki he tolonga mo e ta'eliua 'a e tauhi a'u mai 'a e 'Otua. Kuo lava 'a e senituli 'e ua 'a e tu'uta 'a e Lotu faka-Kalisitiané ki Tongá, pea 'oku fakaofo 'a hono hisitōliá. Na'e toki fakahoko 'a e fakamanatu 'a e ta'u 'e 50 'a hono kamata'i 'o e lotu Tonga 'i he taha 'o e ngaahi Siasi Metotisi 'o e Vahenga *Los Angeles* 'i he konifelenisi *California-Pacific*. Ko hono leá, “FAKAFETA'I kia Sihova, kailavaki hono huafā; Faka'ilo 'ene ngaahi ngāue ki he ngaahi fa'ahingá.” Pea ka tau vakai ki hotau hisitōlia fakaofo'ituitui mo faka-fāmili, te tau 'ilo ai 'a e ngaahi me'a fakaofo tatau 'i he hake mo e hifo 'a e fonongá 'i he ngaahi mo'unga mo e tele'a 'o e mo'uí. Ko e me'a na'e mo'oni ki he kau 'Isilelí, 'oku kei mo'oni ki hotau fa'ahingá – pe ko fē pe ha kuonga, ha fonua, lea, ātakai, mo e hā fua 'a ngaahi me'a 'e ala liliú, tu'unga 'i he naunau 'o taimi – 'e kei mo'oni pe 'a e Ki'i Ama 'o e 'ahó ni, 'i he'ene fakamatala 'i 'a e mo'oni mo e tolonga 'a e tauhi 'oku fai mai 'e Sihova ki he 'etau mo'uí.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Tau kau ke fakamālō'ia, 'a e Tamai, Alo, Laumālie. Kau 'a e kakai 'o langí na, Kau mo māmani fuli pe. 'Emeni.

Tūsíte, Sepitema 15: Lau Folofola – Saame 105: 1-6, 37-45.

Ki'i Ama: Saame 105: 2b-5, “FAKAFETA'I kia Sihova, kailavaki hono huafa; Faka'ilo 'ene ngaahi ngāue ki he ngaahi fa'ahinga. Hiva ki he'ene 'Afio, tā ha'ape ki he'ene 'Afio, Fakalaulauloto ki he'ene ngaahi ngāue fakaofo. Pōlepole 'i hono huafa tāpuhā: Ke fiefia 'a e lotu 'o ha'a kumi kia Sihová. Huhū kia Sihova mo hono fu'u ngū; Kumi ki hono fōtunga, 'o 'oua 'e tuku. Manatu ki he ngaahi me'a fakaofo kuó ne fai; 'A 'ene ngaahi faka'ilongá, mo e ngaahi fakamaau kuó ne pu'akí.”

Pou 'Ao: 'Oku kei hoko atu 'a 'etau fakalaulauloto 'i he Saame mālie 'o e uiké ni. 'Oku fokotu'u mai 'e he fatu Saamé 'a e tefito'i ngāue 'e 10, ko e fakasino ia 'o e Fakafeta'i: *Fakafeta'i, kailavaki, faka'ilo, hiva, tā ha'ape, fakalaulauloto, pōlepole, huhū kia Sihova, kumi mo e manatu*. 'Oku mahino 'a e fatongia 'o e fakafeta'i - ke fakamālō'ia mo hiki 'a e lāngilangi 'o e 'Otua. Ka 'oku mahu'inga makehe 'a e ola 'o e fatongia ko 'eni: 'oku tau hao ai mei he ngaahi nunu'a kovi 'o e māmani ko 'ení. Na'e mahino ki he fatu Saamé 'a e nāunau 'o e 'atamái, lotó mo e mo'uí, pea ne lau fakalautelau mai ai pē 'a e ngaahi tefito'i ngāue ke fakahoko ke malava ai 'a e tangata 'o fakasino 'a e fakafeta'i mo tau fononga tu'u ma'u ai mo e 'Otua. 'I he talanoa 'a e kau mataotao 'i he mala'e 'oku nau fekumi ki he founga ngāue 'a hotau 'atamái mo 'ene fekau'aki mo e sinó (*micro-biology*), 'oku mahino 'a e aafe pe 'a e 'atamái ki he 'ulungaanga 'oku tatau ai 'a e tangatá mo e monumanú, ko e tu'ukimu 'a ma'u pe 'a e feinga ke fakahaofi 'a e mo'ui mei he ngaahi faingata'a fakaenatula 'o e fononga'angá. 'Oku fakamatala 'i faka saienisi ko e “*fight or flight*,” (fuhu pe hola pe ko e tau-pe-lele.) Ko e tali faka natula ia 'a e sinó ki ha fakatu'utāmaki 'oku tu'unuku mai. 'I he taimi 'oku ongo'i ai 'e he 'atamái 'oku ofi mai ha fakatu'utāmaki, 'oku fakanatula pe 'a hono tukuange mai 'a e ngaahi kemikale, ko e fanga ki'i talafekau mei he 'atamái ki he sinó, ke teuteu ke fepaki pe hola. Pea fengāue'aki 'a e ngaahi elemeniti 'o e sinó - hiki 'a e tā 'o e mafú 'o vave, fakaava 'a e halanga mānavá,

pea ‘ave ‘a e totó ki he ngaahi uouá ke teuteu ke fepaki pe hola. Ko e nāunau nomolo ‘eni ‘o e mo’ui – pea ‘oku mole pe ‘a e konga lahi hotau ‘ahó, hotau ngaahi ta’ú ‘i he fai pe ‘a e me’a ‘oku ‘osi fakanatula pe ki he sinó mo e ‘atamai – ko ‘etau feinga ke tau hao mei he faignata’á, ke tau mo’ui (*survive*). Pea femo’uekina ai pe ‘etau mo’ui ‘i he nāunau ‘o e “fepaki pe hola” ‘o fai hotau tukuingatá ‘i hotau ivi fakaetangata, ‘o fou ‘i he ‘etau ngāue, koloa, taimi, pa’anga, mo e taleniti, ke fakapapau ‘i ‘e ‘ikai ikuna ‘a e faingata’á, pea te tau mo’ui pe. Ka ko e fakamanatu ‘o e Saame mālie ‘okú ne fakamatala ‘i pe kalonikali ‘i ‘a e ngaahi lava me’a ‘a Sihová, ‘oku ‘ikai ko ‘etau ngāue, pe te tau “tau-pe-lele” te tau mo’ui aí, ka ko e ivi mo e mafi ‘o Sihová. Pea uki ai kitautolu ke tau *kailavaki, faka’ilo, hiva, tā ha’ape, fakalaulauloto, pōlepole, hūhū, kumi* mo e *manatu*, he ko Sihova te ne fakahaofi kitautolú ‘o ‘ikai ko e “taú pe ko e lelé.” Tau pole ke fai ha ki ‘i konga si ‘i ‘o e ngāue ko ‘ení, ‘i he ‘ahó ni, pea ‘i he ‘aho kotoa pe ‘o ‘etau mo’ui, ke hoko ia ko e taha ‘o hotau ‘ulungaanga tu’ukimu’á.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E ko ‘eku tala ‘eni, ‘I ha kovi pe lelei, ‘Oku ‘ia ‘Atonai, Hotau ngaahi matavai. ‘Emeni.

Pulelulu, Sepitema 16: Lau Folofola – ‘Eikisoto 16: 1-5.

Ki’i Ama: ‘Eikisoto 16: 2-3, “Pea na’e lāunga ‘a e fakataha kotoa ‘o ha’a ‘Isileli kia Mōsepe mo ‘Ēlone ‘i he toafa: 3pea pehē kiate kinaua ‘e ha’a ‘Isileli, Taumaiā na’a mau mate ‘i he nima ‘o Sihova ‘i ‘Isipite, lolotonga na’a mau feangai mo e ngaahi kulo kakano, mo kai mā ‘o mākona; he kuo mo ‘omi kimautolu ki he toafa ni ke tāmatae ‘i ‘a e fu’u fakataha ni ‘i he honge.”

Pou ‘Ao: Ko e kamata’anga ‘o e vahe 15 ‘o ‘Eikisoto, ko e hiva ia ‘a Mōsepe mo e kau ‘Isileli ‘o nau pehē: “*Te u hiva kia Sihova, he kuo ne lāngilangi ‘ia lahi; Ko e hoosi mo hono angi kuo ne laku ki tahi. Ko hoku mālohinga mo ‘eku ta’anga ‘a IAA; Pea kuó ne hoko ko hoku fakamo ‘ui’anga*” Ko e kamata’anga ‘eni ‘o e vahe 16 ‘oku tau fakalaulauloto ai ‘i he ‘ahó ni, ko hono nāunaú ko e lotu ngalongalo, hanu mo e lāunga. Kuo ngalo ‘a e ngāue fakafo mo e fai me’a lava ‘a Sihova na’e fakafou mai ‘ia Mōsepe, kae mālohi ange ‘a e hanú mo e lāungá. Mahalo na’e fakakaukau ‘a e kau ‘Isileli ‘e lele “*Express-way*” pe ‘a ‘enau fononga mei he nofo pōpulá ki he Fonua ‘o e Tala’ofá. Kae hū ‘a e toafá, pea mafu ai pe ‘a ‘enau fakataumu’á, ‘o ‘ikai ke kei tonu ha me’a, pea nau vave ki he hanu mo e lāunga. Neongo te tau tuhu ki he kau ‘Isileli, ka ko ‘etau fononga ‘oku pulekehea – ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha taha ia ‘e nofo ‘o fokotu’utu’u mo mape ‘i lelei ‘ene fononga ke fou atu ha toafa, pea mo ha fakafōtunga te ne fai ‘o ka ne a’usia ‘a e toafa ‘o e fononga’angá. ‘Oku ‘ohovale pe kuo fai ‘a e fononga ‘i he toafa – pe ko e mole ‘o ha ‘ofa’anga, mole ha ngāue na’e ma’u ai ‘a e mo’ui, maumau ha vā, mole ‘a e mo’ui lelei, mo e hā fua ‘a e ngaahi faingata’a ‘okú ne holataki ‘i ‘a e mo’ui ‘o lī ki he lotu toafá. Ko e feitu’u ‘oku fo’ou hono me’a kotoa pe, pea feifeiavale ‘a e mo’ui he feinga ke ‘inasi ‘i he ngaahi me’a na’e anga ki aí. Pea hangē ‘oku hēhētu’u pea taumu’a valeá, ‘o mole ‘a e ‘amanaki lelei, ‘o fakanatula pe ‘a e hanú mo e lāungá. ‘Oku faingofua ke ha’u ‘a e ngaahi lea tatau mei hotau ngutú, ‘o hangē ko hotau Ki’i Amá – tau hanu, pea tau lāunga kuo li’aki kitautolu ‘e he ‘Otuá. Kae mo’oni ‘a e a’usia ‘a e kau fononga toafá – ‘oku hoko ‘a e mamahi ko e faiake lelei. He ‘oku ‘ilo ai ‘e he “si’i ‘a ‘ene kihí,” pea mo ‘ene fiema’u ‘a e ivi fakamo’ui ‘o e ‘Otuá. ‘Oku ‘ikai ke tau nofo kitautolu ‘o fakaafē ‘i ‘a faingata’a – ‘a e taimi ‘oku tau fononga ai ‘i he ngaahi toafa ‘o e mo’ui. Ka kuo pau pe ke tau fou atu ‘i he toafá ‘i he halafononga ‘o e mo’ui, ka ‘oku tau fou ai mo e ‘Otuá. Tauange ke tau piki ki he Kaveinga ‘okú ne huluhulu kitautolu he mahina ko eni, “Ke tau Mo’ui atu ko e Kakai kuo Liliu mo Fakaivia ‘e he Māfimaifi,” ke tau malava ai ‘o matu’uekina ‘a e vevela mo e faingata’a ‘o e toafá. Te tau malava ai ‘o mavahe mei he lāunga mo e hanú, ka tau fakamama’u ki he ‘Otuá ‘okú ne mapule’i ‘a e toafá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ka ‘alu atu hoku ‘Eiki he Toafa, Ke mo’ua ‘i he ‘ahi’ajhi faingata’a. ‘E ‘ikai teu tuka ki he Toko Taha Kovi, ‘Ete tu’u mo Sīsū ‘i he lau ‘a e tohi. Muimui? Te te muimui. Faingofua, Faingata’a, Te te ‘ahia’hi. Hala tau he mate pe mo’ui, Ka ‘i ai ‘a Sīsū, Te te ‘alu ai. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, Sepitema 17: Lau Folofola – Eikisoto 16: 6-15.

Ki’i Ama: Eikisoto 16: 7a, 14-15, “Pea te mou mamata pongipongi ki he lāngilangi ‘o Sihová, he’ene ongo ‘i ho’omou lāunga kiate ia: Pea ‘i he ‘alu hake ‘a e ‘uha hahā, tā ko ena ‘i he toafa ha mokimoki ‘i me’a fuopotopoto, ‘o iiki hangē ko e hahau maká ‘oku ‘i he funga kekelelé. Pea ‘i he mamata ki ai ‘e ha’a ‘Isileli na’a nau fepehē’aki, ‘Ko e mana ia: he na’e ‘ikai te nau ‘ilo pe ko e hā ia.’ Pea lea ‘a Mōsepe kiate kinautolu, ‘Ko ‘ena ia ‘a e mā kuo foaki ‘e Sihova ma’a mou kai.”

Pou ‘Ao: ‘Oku mālie ‘etau fakakaukau atu ki he anga ‘o e tauhi ‘a ‘Isileli ki honau ‘Otuá. Na’a nau sio tonu he’ene ngaahi ngāue fakaofó – fakahaofi kinautolu mei ‘Isipite ‘aki ‘ene fakamōmoa e Tahi Kulokula ka nau laka atu ai ka

nau kei hanu pe kia Sihova koe'uhi ko 'enau fiekaia mo fieinuá. Tokua na'e sai ange pe 'enau mo'uí he'enau kei nofo pōpulá 'i hono 'omai kinautolu ke mate fieinua mo fiekaia he toafa. Ko e talanoa eni 'o e maná: ko e mā mei langi na'e foaki 'e Sihova ki he kakai na'e kei akoako ke tui. 'Oku mālie 'a hono fakatatau 'o e "lāngilangi 'o Sihová" ki ha ki'i mokimoki'i me'a (mana) 'oku tufi 'i he funga kekekelé. Na'e 'ikai ko ha fu'u maka kuo movete, pe ha afi mei langi, ka ko e ki'i fo'i mā 'o fakafe'unga pe ke nau mo'uí ai he 'aho ko iá. 'Oku fakamahino mai heni ko e lāngilangi 'o e 'Otuá 'oku 'ikai ke ma'u pē 'i he ngaahi langi mo e fu'u 'univeesi 'oku mafolá ka 'oku toe fotufotuaki pe 'i he fanga ki'i mokimoki'i me'a 'oku tau fetaulaki mo ia faka'ahó. 'Oku tau mo'uí 'i ha kuonga 'oku tokolahi ai e kakai 'oku nau loto ke 'uluaki ma'u 'a e "mā" kimu'a pea toki vakai pe 'e fai ha falala ki he Tokotaha 'oku 'a'ana 'a e mā. 'Oku lahi 'a e ngaahi me'a 'oku fiekaia ki ai 'a e to'utangata lolotonga. 'I ha taimi 'oku hikihiki ai pe totongi 'o e me'a kotoa - mei he *gas* ki he me'atokoni (*groceries*), *rent* pea mo ha toe me'a pe, 'oku fai e "fiekaia faka'ekonomika." 'Oku toe faingata'a'ia ange hotau kāingá he ngaahi fai tu'utu'uni 'a e Pule'anga 'o e 'ahó ni felāve'i mo kinautolu 'oku te'eki ma'u si'anau faingamālie nofo fonuá. 'Oku faka'a'au ke lahi ange 'a e lau lanu mo e fakafa'afa'ahi koe'uhi ko e kehekehe 'a e tuí 'i he mala'e 'o e Lotú, nofo 'a kāingá, politikale mo e ngaahi me'a kehekehe pe na'e 'ikai totonu ke ne uesia e nofó. Hangē 'oku fai ha moalo'oa ki he "taimi lelei 'o e kuohilí." 'I he taimi pehē, 'oku fakamanatu mai 'e hotau Ki'i Amá, 'oku 'i ai e 'Otua 'o e Mahutafeá 'okú ne tokonaki e me'a fe'unga ma'a hono kakai ki he 'aho takitaha. Ko e sivi ia 'o e tuí: 'e lava nai ke tau falala ki he 'Otuá he 'aho ni, kae tuku 'apongipongi ki hono to'ukupú? Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia 'e he Māfimafi, ko e kakai ia 'oku nau falala ki he poto 'o e 'Otuá pea 'oku 'ikai ke nau tuku ke pule'i kinautolu 'e he manavahē. 'Ikai ko ia pē, ka 'oku toe ako'i kinautolu 'e he kai mana 'a 'Isilelí ke tau 'ilo 'a e fe'ungá. 'I ha kuonga 'oku fai ai e fe'au'auhi ki he lahi angé mo e hulu atú, 'oku ako'i e kakai tuí ke 'ai pe fe'unga 'o e 'ahó, pea falala ki he 'Otua ke ne fakakaukau'i 'a e 'apongipongi. 'Oku tau lolotonga toloto monū'ia pe he mana faka'aho 'a e 'Otua 'i he'etau mo'uí. Ko e me'a kotoa 'oku tau to'oto'ovalea ai he 'aho kota pe 'oku tau ma'u ai e manava mo'uí, ko e kongia ia 'o e "mana" 'a e 'Otua 'oku tau 'inasi ai. 'E mahu'inga pe ke faka'atā hotau matá ke tau lava o sio ki he lāngilangi 'o Sihová (mana) 'i he fanga ki'i mokimoki'i me'a 'oku tau 'inasi ai he 'aho kotoa pē.

'Anau, Lotu mo e 'Aukai: 'E Sihova, ako'i kinautolu ke mau 'ilo ho lāngilangi 'i he tokonaki faka'aho, pea fakaivia kinautolu ke mau falala ki ho' o 'Afio he 'aho kotoa pe. 'Emeni.

Falaite, Sepitema 18: Lau Folofola – Filipai 1: 21-30.

Ki'i Ama: Filipai 1: 24-25, "Ka 'oku mahino kiate au te u kei 'aonga atu pē kiate kimoutolu. Pea 'oku ou tui ai te u fie mo'uí atu pē, hei'ilo te u lava 'o tokoni'i kimoutolu ke tupu fakautuutu, mo fiefia ai pē, ho'omou mo'uí fakalaumālié." (Taulua).

Pou 'Ao: 'Oku ou tui pe ko e kongia lahi 'a ho'o afe mai ki he ki'i okooko 'o e 'ahó ni ko ho'o feinga ke "tupu fakaututuu ho'o mo'uí fakalaumālié." Neongo pe 'oku anga fēfē 'a e fanga ki'i feinga 'oku tau faí, ka 'oku tau kau taha pe 'i he taumu'a tatau. Ko e taumu'a 'eni 'a Paulá, ko e "apositolo 'a Kalaisi. Lolotonga 'a 'ene nofo hopoaté, na'e mahino kia Paula, 'oku 'ikai ke mama'o 'a mate. Ka ko e a'usia 'a Paulá, pe ko e mate pe mo'uí, 'oku 'a Kalaisi 'a 'ene mo'uí. Kae langa hono mafú he 'ofa ki he kakai na'e kei hēhētu'u 'enau mo'uí pea te'eki ke fakapapa'u 'a 'enau tuí, 'o hangē ko e ki'i kāingalotu 'i Filipaí. Pea tō ai 'a e Ki'i Ama 'o e 'ahó ni – na'e kei mahu'inga pe 'a e mo'uí kia Paula koeuhi ke ne malava 'o tokoni'i 'a hono kaungā fonongá ke tupu fakaututuu 'i he mo'uí fakalaumālie pea nau fiefia. Ko e taumu'a 'eni 'a e Siasí, kau Faifekaú, mo e kau muimui 'o Kalaisí. 'Oku lahi 'a e ngaahi ngāue te tau ala fai 'i he 'aho ke fakatupulekina ai 'a 'etau mo'uí fakalaumālié: Lau 'a e Folofolá, fai ha tohi mo fakamā'opo'opo ho lotó mo ho'o fakakaukau (*journal*), lotu, ngaahi ho 'apí ke ma'a, ngaahi ho'o ngoué. 'Alu 'o luelue mo vakai ki he faka'ofa 'o natulá, telefoni 'o vakai ho kaungā fonongá, lotu ma'anautolu, lotu mo kinautolu, lotu foki ma'a ho ngaahi filí. Fai ha tohi 'ofa ki ho kaungā fonongá, fanongo ki he ngaahi hiva mo fakalaululoto ki he koloa 'oku fou mai 'i he hivá, talanoa mo ho fāfāli - ho hoá, fānaú mo e fanga makapuna, ma'u me'a tokoni mo ho fāfāli. 'A'ahi ki he kau mahakí, nofo pilisoné, mo e kau toulekeleká, foaki ho taimi ke tokoni'i e fānau ako 'i 'apiako pe ko e tuku 'a e ako, mo e hā fua 'a ngaahi ngāue 'okú ne tafunaki 'a e mo'uí ho laumālié. Ko e ngaahi me'a ni kotoa 'oku 'ikai ke fai ai ha fu'u fakamole. Pea mahulu atu, ko eni pe 'a e ngaahi me'a tatau 'oku nau 'omi 'a e fiefia ki he mo'uí. 'Oku 'ikai ke mavahe 'a e fiefiá ia mei he "tupulaki fakalaumālié." Mo'oni 'a hono fakatonulea'i e he Faifekau 'a e "fiefiá" (*joy*)-- Ko e fiefiá 'oku 'ikai ko e mole 'o e faingata'a, ka ko e 'i ai 'a e 'Otuá (*not as the absence of struggle but as "the presence of God."*) 'Io, he ko e fiefiá ko e taha 'o e ngaahi fuatapu 'o e Laumālie Mā'oni'oni. 'Oua te tau ofo 'o kapau 'oku honge fiefia 'a e mo'uí. Tau vakai pe ki he 'etau mo'uí faka'ahó, mo e ngaahi ngāue 'okú ne fakafonufonu 'a e houa 'e 24 'oku me'a'ofa mai 'aki 'e he 'Otuá kiate koe mo aú. Ko e houa pe miniti 'e fiha 'okú ke fakamole ke fai ha ngāue 'okú ne 'ai ke tupu

“fakautuutu” ho’o tuí pe ko ho’o mo’ui fakalaumālié? Tauange ke tau vivili ke fai ‘a e ngaahi ngāue te ne ‘ai ke tupu fakautuutu ‘etau mo’ui fakalaumālié ke tau fononga tu’uma’u ai mo e ‘Otuá, pea tau a’usia ‘a e fiefia taupotú.

‘Anau, Lotu, ‘Aukai: Sīsū tokoni mai keu lava ‘o me’a ngāue ‘aonga ‘aki hoku taimí mo ‘eku mo’ui keu malava ai ‘o nofo ma’u ‘iate koe pe, peá u a’usia ai ‘a e fiefia mo’oní. ‘Emeni.

Tokonaki, Sepitema 19: Lau Folofola – Matiu 20: 1-16.

Ki’i Ama: Matiu 20: 14-15, “To’o pē ho’o me’a na ‘o ‘alu: ko e ‘ange ki he muimui mai ni ‘o tatau mo koe ko ‘eku fa’iteliha pē. 15Na’a ‘oku ‘ikai ngofua koā ‘eku fa’iteliha ki he’eku me’a ‘a’aku, ‘ō? Pe na’a ‘oku ke mata meheka koe’uhi ko ‘eku ‘ofa.”

Pou ‘Ao: Ne tau vakai ‘i he ngaahi ‘aho ki mu’á ki he lāunga mo e hanu ‘a e kau ‘Isilelí; ko e ‘ahó ni ‘oku tau vakai ki he lāunga mo e hanu ‘a e kau ngāue he ngoue kalepí ‘i he talanoa fakatātā na’e fai ‘e Sīsū. Ko e unga ngāué, ko e me’a na’e fai ‘i Palesitaine ‘i he kuonga ‘o e Folofolá, pea ‘oku kei fai ‘i he kuongá ni ‘i he ngaahi fonua kotoa pe. Tau vakai ki he talanoá mo hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni, ‘o tau fakamo’oni ko e me’a ‘eni ‘oku hoko faka’aho, ‘o a’u pe ki he ‘ahó ni. ‘Oku tau ‘osi onгона pe ‘a e lea tatau, neongo ‘oku fa’a ‘ai fakahua pe: “Alu ko e ‘o ‘ai ha’o ki’i ngāue ke ke pule ki ai, tuku pe ‘eku ki’i me’a ‘a’aku keu fa’iteliha ki ai.” Ka ko e mālie ia ‘o e Folofolá – ‘oku ‘ikai ke fakatātā ‘a Hēvani ki ha ngaahi fu’u me’a mamafa mo taumama’o, kae ‘omi ‘a e me’a ‘oku ofi mo tautonú. Pea a’u ‘a e talanoa fakatātā he ‘oku tau sio tonu ai ki hotau ‘imisí. Mo’oni ‘a e talanoa huá, ‘oku tau fiefia mo hiva’aki “Oku lelei ‘a e ‘Otuá,” (*God is good*), kae’oua pe toe “lelei” ia ki ha taha – ko au pe. ‘Oku ‘ikai ke tau māfana ki he fu’u “lelei” kuo ‘inasi ai ‘a e tōmui maí, he ‘i he ‘etau vakaí, ‘oku tonu ke fakafaikehekehe ‘i ai ‘a e mu’a maí mo e tōmui maí. Ka ko e mālie ‘a e faiako na’e fai ‘e Sīsū, ko hono uki kitautolu ke hiki ‘etau vakaí mei he fesiosiofakí, meheka mo e fetuhu’aki, ‘o tau vakai ki he ‘Otuá mo hono fu’u ivi mo e mafai ke fakakau kotoa kotoa pe kitautolu ‘i he talanoá. Ko e founa ‘a Sīsū na’e ‘ikai ha’ane lave ‘e taha ki he kau ngāué, ka ki he toko taha ‘oku ‘a’ana ‘a e ngāué. Ko e toko taha ‘oku ‘a’ana ‘a e ngāué ‘oku pulé, pea ‘oku fa’iteliha ki he kakai te ne fili ke fai ‘a ‘ene ngāué, pea mo e totongi ‘e ‘ave kiate kinautolu. Ko hotau fakafeta’i angá, he ‘oku kei fe’unga ‘ānoa pe ‘a ‘ene kelesi ma’a ‘etau ngaahi me’á kotoa. Pea ‘oku kei a’u mai pe ‘a ‘ene filí, ‘o kei fili koe mo au ke fai ‘a e ngāué, pea kei ‘omi pe ‘a e ki’i vahe fe’unga ke topono ai hotau fanga ki’i fāmili. Pea ‘ikai ke ngata aí, ka ‘okú ne kei foki pe ki kolo ‘o toe tñaki maí mo ha toe kakai kehe ke fai ‘a ‘ene ngāué, pea ‘e kei ma’u pe mo e totongi ke nau topono ai, pea tauhi ai honau ngaahi fāmili. ‘Oku tau fa’a mo’ua ‘i he fesiosiofakí, pea tau mo’ua ‘i hono fakatau ‘a e ki’i lelei ‘oku tau ma’ú ki he lelei ‘oku ma’u ‘e hotau kaungā fonongá. Pea tau felāunga’aki mo fehānuaki, ‘o mole ai hotau taimí mo ‘etau lelei. Ko e koloa ‘oku ma’u ‘i he Ki’i Ama ‘o e ‘ahó ni, ko hono toe fakafoki ‘etau vakaí ke tu’uma’u ‘iate Ia ‘oku ‘a’ana ‘a e ngoue vainé, ‘o tau fakamama’u ki he ui mo e fekau ‘okú ne fai ki he ‘etau mo’ui fakafo’itu’itu’i, pea tau fakafeta’i ‘i he’ene kei fie me’angāue’aki kitautolu, pea mo ‘ene kei ‘omi kelesi ‘o fakafe’unga pe mo ‘etau ngaahi fiema’ú.

‘Anau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki ‘okú ke ‘ofa’i ‘i he me’a kotoa e. ‘Uma’ā ‘a ho kakai, Ka nau ka tangi hake. Hangē tofú ‘enau fai, Ka kole fñau ki he fa’ē. Pehē pe ho’o fakaai, Homau masiva é. ‘Oku hā fo’ou ho’o ‘ofa, ‘I he taimi fua pe. ‘A’ahi ki he me’a kotoa Ke fakatu’umalie. Si’o ‘ofa’anga é, Tangata lotu Tohitapu. Lama hono topuva’e Mo tauhi hono lau. ‘Emeni.

Sāpate, Sepitema 20: *Sāpate hono 16 Hili ‘a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: ‘Ekisoto 16:2-15; Saame 105:1-6, 37-45; Filipai 1:21-30; Matiu 20:1-16.

Mōnite, Sepitema 21: Lau Folofola – ‘Ekisoto 17: 1-4.

Ki’i Ama: ‘Ekisoto 17: 2, “Pea na’e lau fakamamahi ‘a e kakai kia Mōse, ‘o nau pehē, ‘Fei mo ‘omi hamau vai inu.’ Pea tali ‘a Mōse kiate kinautolu, ‘Ko e hā ‘oku mou fai ai ho’omou mamahí kiate au? Ko e hā ‘oku mou ala’aki ai kia Sihová?”

Pou ‘Ao: ‘Oku ‘i ai pe ni’ihi ia ‘i he Siasi kotoa pē, ‘okú nau fatongia ‘aki ‘a e hanú mo e lāungá. Ko e tuai pe hano talaatu ‘o ha kaveinga, ko ‘enau tukuna atú ia. Ko e hua ‘a e kau faikavá, “Kuo fai honau angá.” ‘Oku mo’oni e lea ko iá ki ‘Isilelí he ‘ahó ni. Na’e ‘ikai ko ha fieinua fakaesino pē; ka na’e mamafa ange ‘a e fieinua ‘a e lotu kuo kamata veiveiua pe ‘oku kei kau mai koāá ‘a Sihova ‘i he’enau fonongá pe ‘ikai. ‘Oku ‘ikai ke fu’u kehekehe ‘a e talanoa ‘o ‘Isilelí pea mo ia ‘oku tau fononga ai ‘i hotau kuongá ni. ‘Oku lahi ‘a e kau fieinua ki he nongá, ‘i he lotolotonga ‘o e mā’olunga ‘a e totongi ‘o e koloá pea ta’emahino mo e ngaahi me’a ‘e hokomai ‘i he kaha’ú. ‘Oku lahi e to’utupu ‘oku nau fieinua ke manakoa ha’anau ki’i ngāue ‘oku fai he ngaluopé. Ko honau mahu’ingá ‘oku

fakamatala'i 'aki ia 'a e lahi 'o e sai'ia (*likes*) mo hono siofi (*views*) 'o 'enau vitió he mitia fakasōsialé. 'Oku lahi e ngaahi feitu'u 'oku nau feinua ki ha malu mo ha nonga 'a e nofó, ka kuo va'etu'ua ia 'e he ngaahi palopalema 'o e faito'o kona tapú, kengí mo e ngaahi tokehekehe fakapolitikalé. 'Oku lahi foki mo e ngaahi feitu'u 'i māmani 'oku feinua ki he melinó, ka 'oku kei onгона mai pē e ongoongo 'o e taú, mo e ngaahi faingata'a fakaenatulá. 'I he ngaahi taimi pehē, 'oku faingofua ke tau hangē ai ko 'Isileli, 'o hanu pea mo tukuaki'i e 'Otuá. Ka 'oku fakamanatu mai 'e he Folofolá, ko e taimi 'oku tau feinua ai, pea ko e taimi ia ke tau hū ai mo punou ki he 'Otuá. 'Oku fakaofó 'a e founa na'e tali 'aki 'e he 'Otuá e lāungá, ko hono tala kia Mōsese ke to'o hono tokotoko na'á ne 'osi fakahaofi 'aki kinautolu ki mu'á pea ke ne 'ilo ko e 'Otuá 'e 'i ai 'i he potu ko iá. 'Oku kei lava pē 'e Sihova ke keli vai mei he makatu'ú ke nau inu pea ke nau nonga ai. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia 'e he Māfimaifi, 'oku nau feinua 'o tatau pe mo ha toe taha, ko e kehekehe pē he 'oku nau 'ilo ki he matavai totonu ke nau inu mei ai. 'Oku nau tali e ngaahi palopalema 'o e kuongá, ka 'oku 'ikai tuku ke pule'i kinautolu 'e he manavahē ki he palopalemá. 'Oku nau ngāue 'aki e tekinolosía, ka 'oku 'ikai tuku ke ne fakamatala'i honau mahu'ingá. 'Oku nau mamahi 'i he māvahevahē mo e tokehekehe 'i he nofó, ka 'oku nau fili ke kei fakamo'ui pe honau vā mo e kaungā fonongá pea nau hoko ko e kau fa'u melino, mo fakamo'oni ko Kalaisi e matavai mo'ui ki he kakai kotoa pe. Kapau 'okú ke ongo'i kuo pakupaku ho'o mo'ui, 'oua te ke tuku e feinua ke ne liliu koe ko ha taha lāunga, kae lau ia ko ho faingamālie ke ke foki ai ki he 'Otuá. Ko e makatu'u na'e inu mei ai a 'Isileli, na'e hoko ia ko e feitu'u na'e fakahā ai 'a e Kolōlia 'o 'Atonai. Pea 'okú ne kei fakauló ni mai pe hono Fofongá kiate kinautolu mo foaki mai 'a e vai mo'ui ke ne fai hotau fakaivia he halafonongá.

‘Ānau, Lotu mo e Aukai: 'E Sihova, fakafoki homau lotó mei he lāungá ki he falala, pea foaki mai ho vai mo'ui ke mau hoko ko e kakai kuo liliu mo fakaivia 'e ho Māfimaifi. 'Emeni.

Tūsite, Sepitema 22: Lau Folofola – 'Ekisoto 17: 1-7.

Ki'i Ama: 'Ekisoto 17: 5-6, "Pea folofola 'a Sihova kia Mōsese, 'Laka atu 'i he 'ao 'o e kakaí, pea ke 'alu mo koe 'a e kau Mātu'a 'o 'Isileli; pea ko ho tokotokó, 'a ia na'a ke taa'i 'aki 'a e vaitafé, to'o ia 'i ho nimá, pea ke 'alu. Ko au 'eni te u 'i he potu ko iá, 'o tu'u 'i ho 'aó 'i he maka 'i Hōlepí; pea te ke taa'i 'a e maká, pea 'e 'alu atu ha vai mei ai ke inu 'e he kakaí.' Pea na'e fai pehē 'e Mōsese 'i he 'ao 'o e kau Mātu'a 'o 'Isileli."

Pou 'Ao: Ko e hā e me'a 'oku tau fai 'i he taimi 'oku ngali mālohi ange ai 'a e fakatangá 'i he lotú, pea ngali vave ange ai 'a e lāungá 'i he tui mo e falala 'Otuá? 'Oku toe fakafoki kinautolu 'e hotau Ki'i Amá ki he toafá, ki he kakai na'e feinua, ongosia, mo veiveiua. Na'e folofola 'a Sihova kia Mōsese ke ne laka atu 'i he 'ao 'o e kakaí, to'o hono tokotokó, pea tā 'a e maká; pea mei he me'a na'e ngali mate mo pakupakú, na'e tafe mai ai ha vai ke nau mo'ui. 'Oku lahi e ngaahi "maka" 'okú ne fakafé'atungia'i kinautolu he halafonongá - ko e 'alu ki 'olunga e totongi koloa mo e nofo'angá, pea tailiili si'otau kāinga 'oku te'eki ke nofo fonua koe'uhi ko e ICE, pea toe faka'a'au ke lahi ange e mafasia fakaeloto 'a e to'utangatá (*stress*), tautautefito ki he talavou mo e finemuí. 'Oku kei fakachaua pe 'e he ngaahi Pule'anga lalahi e Pule'anga iiki mo vaivaí pea 'oku tupu fakautuutu ai pe kumi hūfanga he Hahake Lotolotó mo *Ukraine*. 'Oku tau vave ma'u pe ke hanu mo lāunga kae 'ikai ke tau falala kakato kia Sihova he taimi 'oku tau fekuki ai mo ha faingata'a. Ko e liliú mo e fakaivia 'a e Māfimaifi 'oku fa'a kamata 'i he taimi 'oku tau talangofua ai ki he tu'utu'uni ke tau laka atú. Ko e fekau'i 'o Mōsese, ko e fekau 'o e falala kakato he 'e kei tatau ai pē, pe 'oku pakukā 'a e feitu'u ko ia 'o 'ikai ke 'i ai ha vai, ko e 'I AI 'a Sihova, ko e ma'u ia 'a e vaí. Na'e toe fekau ke 'alu mo ia 'a e kau mātu'a 'o 'Isileli, he 'oku fiema'u ke 'i ai ha fakamo'oni ki he ngaue fakaofó 'a e 'Otuá. 'Oku 'ikai totonu ke fua tokotaha pe 'e he takí, fa'ē, tamaí, faiakó, pe taha faifekau 'a e ngaahi mamafa 'oku tau fehanganagai mo ia he'etau nofo. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia 'e he 'Otuá 'oku nau tu'u fakataha ke fakamo'oni ki he 'Otuá, fetokoni'aki mo fefakalotolahi 'aki. Tokanga ki he tokotokó, ko e me'a tatau pe nei na'e ngāue'aki 'e Sihova ke liliu ai 'a e vaitafé mo fakae'a hono māfimaifi 'i 'Isipité, na'e toe fekau ke to'o 'e Mōsesé. 'Oku fakamanatu mai 'e he 'Otuá kiate kinautolu 'a e ngaahi taimi kuo 'osi tokoni mai ai. Ko e taimi 'oku tau mafasia ai he mo'ui, 'oua na'a ngalo e ngaahi taimi na'e fakatau'atana'i ai kinautolu 'e he 'Otuá mei he kavenga'ia fakaeloto ko ia. Ko e taimi 'oku tau onгона ai ha ongoongo fakamamahi pe fakalavea lotu, 'oua na'a ngalo 'a e taimi na'á ne fai ai hotau fakanonga. Ko e taimi 'oku fakaféhu'ia ai e tu'unga 'o e fānaú, 'oua na'a ngalo ko e 'Otuá tatau pe eni na'á ne tauhi 'etau ngaahi kui 'i he hala fononga faingata'a na'a nau fou mai ai he kuohili. Ko e lea mahu'inga taha 'o hotau Ki'i Amá, "Ko au 'eni te u 'i he potu ko iá." Kimu'a pea tā'i 'e Mōsese 'a e maká, kuo 'osi 'i ai 'a Sihova. 'Oku 'ikai talitali mai 'a e 'Otuá 'i he tafa'aki faingofuá ka 'okú ne 'i ai tonu 'i he maká, 'i he feitu'u 'oku tau lau 'oku 'ikai ke toe malava ke fai ai ha me'a. Ko e ngaahi me'a 'oku tau fakakaukau 'oku 'ikai malava, ko e taimi pe 'oku 'i ai 'a e 'Otuá, pea 'oku malava 'anoa! Ko hono lea, "I he ivi 'o e Lami, te tau fu'u ikuna noa."

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sihova, tokoni mai ke mau tali ho’o angí ‘o mau laka atu lototo’a, ‘i he tui mo e falala kakato te ke fakatafe mai ho’o vai mo’ui mei he feitu’u ‘o e ‘ta’emalava” ‘o mau mo’ui ai.

Pulelulu, Sepitema 23: Lau Folofola – Saame 78: 1-4.

Ki’i Ama: Saame 78: 1, “TOKANGA, ‘a hoku kakai, ki he lao ‘oku ou ‘atú: Fokotu’u telinga mai ki he ngaahi lea ‘a hoku ngutú.”

Pou ‘Ao: Ko e fakatokanga mātu’aki mahino mo mahu’inga ‘aupito eni ‘oku hunuaki mai ‘e he fatu Saame ‘i hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni. ‘Oku ‘ikai ko ha kole faingofua ka ko e ui ke fakamo’ui ha kakai ‘oku mo’ui ‘i ha kuonga longoa’a. ‘Oku mahino ki he fatu Saamé, kapau ‘e mole ‘etau tokangá, ‘e mole mo ‘etau manatu ki he ngaahi ngāue ‘a Sihová, pea vaivai ‘etau fakamo’oni ki he to’utangata hokó. ‘Oku tau ‘ilo lelei ‘a e longoa’a ‘o e kuongá ni. ‘Oku ‘i ai e ngaahi fāmili ‘oku nau ma’u fakataha ‘enau me’atokoni ‘i he tēpilé, kae takitaha sio pe mo paepae he’ene ki’i telefoni pe iPad. ‘Oku ‘i ai e fānau ‘oku nau feinga ke fakaloloto ange ‘enau ‘iló he mala’e ‘o e akó, pea ko e me’a pe ‘oku nau ma’ú ko e puputu’u mo e ongosia fakaeloto. ‘Oku ‘i ai e ngaahi mātu’a ‘oku nau fie tokoni ki he’enau fānau, kae pangó he ‘oku ‘osi ongosia pe kinautolu ‘i hono fakakaukau’i e ngaahi faingata’a ‘oku nau fekuki mo ia faka’ekonomiká, fakasōsialé mo fakalaumālié, pea tukukehe ange ‘a e ngaahi faingata’a’ia fakaesinó. ‘Oku fai ‘e he Siasi honau tukuingatá ke ako’i mo lehilehi’i e mo’ui ‘a e fānau, kae pangó he ‘oku le’o mo mafai lahi ange ‘a e ngaahi mitia fakasōsialé ki he fānau. ‘Oku ‘ikai hano ‘aonga ke tau ma’u ha ngaahi me’angāue fakaeonopooni ‘okú ne lava e me’a kotoa pe kae ‘ikai ke tau toe fanongo ki he Folofola ‘a e ‘Otuá. Ko e uki ‘oku fai ‘e hotau Ki’i Amá, ko e uki ‘o e fanongo. Ko e fanongo ‘a e kalisitiane, ‘okú ne tuku ke ngaue mai e me’a ‘oku fanongo ki ai ‘o fakatokamālie hono loto hoha’á pea fakafuoa ‘e he Folofolá ‘etau sió, leá mo ‘etau fai tu’utu’uni. ‘Oku fiema’u ‘e he to’utangata ‘o e ‘ahó ni ha Siasi ‘oku poto he fanongó, pea fanongo lelei, mo ha mātu’a (parents) ‘oku nau lava ke fanongo ki he tangi ‘oku toitoi he mo’ui, mo ha kau Taki ‘oku nau fanongo kimu’a pea nau toki fai fakamaaú, pea mo ha komiuniití ‘oku nau fanongo ki he tangi mo e to’e ‘o e mamahi ‘a e kakai ‘oku li’ekina ‘e he sosaietí. Ko e ngaahi me’a ‘oku tau fanongo mo sio ai mei he ‘Otuá, ‘oku mahu’inga ke tau tala ki he to’utangata hokó. ‘Oku ‘ikai kei taau ke tukuange ‘etau fānau ke ako’i pe kinautolu ‘e he ngaahi me’a ‘oku nau ma’u mei he mitia fakasōsiale pe ko e ngaluopé. ‘Oku ui kinautolu ke tau tala ‘a e ngaahi ngāue fakaofo ‘a Sihová ‘i hotau ngaahi lotofalé, ‘i he tēpile kai, ‘i he lotu fakafāmili, ‘i he kalasi Lautohi Faka-Sāpaté, pea ‘i he’etau mo’ui faka’ahó. Ko e fakamo’oni mahu’inga taha ki he fānau ‘oku ‘ikai ko ‘etau lea pē, ka ko ‘etau fanongo ki he ‘Otuá pea mo’ui’aki e me’a kuo tau fanongo ki ai. ‘E mahu’inga ke tau fili ke fakasi’isi’i e longoa’á ka tau toe tokanga ki he me’a ‘oku mahu’inga angé. ‘E mu’omu’a ‘etau fakaongo ki he Folofola ‘a e ‘Otuá ‘i ha’atau fanongo ki he ngaahi ongoongo kehé, pea mo ha’atau fanongo ki he’etau fānau kimu’a pea toki fai honau fakatonutonú. Te tau fanongo ki he Laumālie Mā’oni’oni kimu’a pea tau toki fai ha tu’utu’uni. He ko e taimi ‘oku fanongo ai e kakai ‘a e ‘Otuá ki he ‘Otuá, ‘oku nau ma’u ai e hala ki he mo’ui, pea ‘oku toe lava ai ke nau tala ki he to’utangata hokó, “Ko Sihova ‘eni, ko Ia na’á ne fai ha ngaahi me’a lalahi ma’atautolu.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sihova, fakatokamālie homau lotó ke mau fanongo ki ho’o Folofolá, tokanga ki he ngaahi le’o ‘oku tangi mai kiate kinautolú, pea tala ho’o ngaahi ngāue fakaofo ki he to’utangata hokó. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, Sepitema 24: Lau Folofola – Saame 78: 1-4, 12-16.

Ki’i Ama: Saame 78: 4, “‘E ‘ikai te tau fufū ia mei he’enau fānau, Kae tala ki he to’utangata kaha’ú ‘a e ngaahi mālō ‘o Sihová, Mo hono fu’u iví, mo e ngaahi ngāue fakaofo kuó ne feiá.”

Pou ‘Ao: ‘Oku fēfē kapau ko e me’a ‘oku fakatu’utāmaki taha ki he to’utangata hokó, ‘oku ‘ikai ko e palopalema ‘oku nau fetaulaki mo iá, ka ko ‘etau fakalongolongo fekau’aki mo e ngaahi ngāue ‘a Sihová? Ko e na’ina’i fefeka ia ‘oku fai ‘e hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni. Ko e fekau ia ki he Siasi, fāmili, pea mo e kalisitiane kotoa pe – ‘oua na’a tukuange ‘a e talanoa ‘o e tuí ke mole ‘i he longoa’a ‘o e kuongá ni. ‘Oku tau mo’ui ‘i ha kuonga ‘oku ma’u ngofua ai ‘e he fānau ‘a e me’a kotoa pē: ngaahi ongoongo mei he opé mo e ngalu’eá pea ‘oku fele ai mo e ngaahi fakamatala loi ‘oku fakatupu moveuveu ki he nofo ‘o e kāingá. ‘Oku lahi e to’utupu ‘oku nau mo’ua ‘i he mafasia fakaelotó, tailiili mo manavahē ki he kaha’ú pea ongo’i li’ekina mo tuēnoa ‘i he nofó. ‘Oku nau sio ki he tu’unga fakatu’utamaki ‘oku ‘i ai e ‘ekonomiká he lolotongá ni pea nau fehu’ia, “‘Oku kei ‘i ai nai ha ‘amanaki?’” Ko e tali ‘a e fatu Saame ‘o e ‘ahó ni, ko e ‘amanaki ‘oku tu’u ia ‘i hono tala ‘o e mo’oná ‘o ‘ikai ke tau fufū’i. Ko e ngāue ia ‘a e fatu Saamé, ko ‘ene talaki ‘a e ngaahi ngāue fakaofo na’e fai ‘e Sihova ‘i ‘Isipité mo e toafá, na’á ne fakamōmoa e tahí, pea taki ‘aki e Pou ‘Ao mo e Pou Afi, keli vai mei he makatu’ú ke inu ai ‘a ‘Isileli. Ko e ngaahi talanoá ni, na’e ‘ikai ko ha hisitōlia pe ke tauhi ka ko e fakamo’oni ke tala ki he fānau, ko e ‘Otuá ‘o e hisitoliá ‘okú ne kei ngāue pe he lolotongá ni pea mo e kaha’u foki. ‘Oku ‘ikai ko e tokoni fakako pe ‘oku fiema’u ‘e he fānau,

ka ‘oku mahu’inga ange e tokoni ‘a e mātu’á, kau faiakó, kau Failautohi Faka-Sāpate, mo ha kaungā lotu ‘oku nau lava ‘o fakamo’oni ki he lelei mo e fakaofo ‘o Sihová. ‘Oku fiema’u ke nau fanongo ki he talanoa hono tauhi ‘e he ‘Otuá ‘enau ngaahi kuí ‘i he fononga faingata’a na’a nau fai. Na’e ‘i ai tonu he taimi na’e honge fakaseniti ai e fāmili, fakalelei’i mo e vā na’e maumau pea fakaava mo e ngaahi matapā na’e tātāpuní. ‘Oku ‘ikai ko e leá pe ‘oku fai ‘aki e tala me’a ki he to’utangata hokó. ‘Oku tau tala ‘a e mālō ‘o Sihová ‘i he founa ‘oku tau tali ‘aki ha faingata’a ‘oku tau fehanganahangi mo ia. Ko e taimi ‘oku tau fakafepaki’i ai ‘a e lau lanú, taú mo hono fakachaua ‘e he mālohi e vaivai ‘aki ‘etau ‘ofā mo e lotú, pea ‘oku tau ako’i ai e fānaú ke ‘oua na’a fakapōpula’i kinautolu ‘e he ilifā mo e tailiili, ka ke nau hoko ko e kakai ‘oku fakatupu melino. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfimafi ‘oku ‘ikai ke nau fufuu’i ‘a e talanoa ‘o e ‘Otuá. ‘Oku nau talanoa’i ia ‘i he feitu’u kotoa pe ‘oku nau ‘i ai: ‘i he tēpile kai, ‘i he lotu fakafāmili, ‘i he loki akó, ‘i he fononga’angá. ‘Oku nau fakamanatu ki he fānaú: “Na’e ‘i ai e ngaahi ikuna kāfakafa ‘a Sihova kuo mau mamata ai, pea ‘oku mau tui te mou mamata mo kimoutolu ai foki.” Ko e talanoa ‘oku tau tala he ‘ahó ni ‘e hoko ko e halanga tāpuaki ma’á e to’utangata hokó.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sihova, fakaivia kinautolu ke ‘oua na’a mau fufū ho ngaahi ngāue fakaofó mei he fānaú, ka ke mau tala ho mālo, ho ivi, mo ho’o ‘ofā ki he to’utangata hokó. ‘Emeni.

Falaite, Sepitema 25: Lau Folofola – Matiu 21: 23-27.

Ki’i Ama: Matiu 21: 23b, “Ko e hā ho tu’unga ‘oká ke fai ai ‘a e ngaahi me’a ko ení? Pea ko hai na’á ne tuku kiate koe ‘a e tu’unga ko iá?

Pou ‘Ao: Ko hotau Ki’i Amá ko e fehu’i na’e fai kia Sīsū pea na’e ‘ikai ‘uhinga ia ko ha kumi ha mo’oni ka ko e fehu’i na’e fufū ai e manavahē mo e fie pule ‘a e kau taki lotú. Na’e lulu’i ‘e Sīsū ‘a e founa kotoa pe na’e fai ‘aki ‘enau tauhi lotú. Na’á ne fehu’ia e founa fakama’a e temipalé, ako’i e mo’oní, talitali e kau vaivai, pea fakae’a ko e mafai mo’oni ‘oku ‘ikai tupu mei he tu’ungá, hingoá, pe seá, ka mei he feohi mo e ‘Otuá. ‘Oku tau mo’ui ‘i ha kuonga ‘oku toe fai ai e fehu’i tatau: “Ko hai ‘okú ne ma’u e mafai?” ‘Oku ‘asi ia ‘i he ngaahi ongoongo fekau’aki mo e ta’efalala’anga e ngaahi kautahá, Pule’angá, Mitiá, mo e kau Takí. ‘Oku faingofua pe he taimí ni ke ma’u ‘e ha taha ha mafai ke ne pule’i ‘aki ha fu’u tokolahi koe’uhi ko e ngāue ‘a e mitia fakasōsialé. ‘Oku lava pe ‘e ha taha ke ma’u ha kau muimuí tokolahi pea hoko pē ‘ene leá ko e mo’oni taha pe ia ki hono kau muimuí. ‘Oku pehē pe mo e kau Taki faka-Pule’anga ‘e ni’ihi. ‘Oku tatau pe mo’oní mo e loí ki hono kau muimuí, ‘oku nau kei tali kotoa pe mo e loto fakafeta’i. Ka ‘oku fakamanatu mai ‘e Sīsū, ko e mafai ‘oku tau ke tau falala ki ai ‘oku ‘ikai makatu’unga ia he le’o lahi tahá, pe ko e tokolahi e kau muimuí, pe ko e poto hono ngāue’aki e ngaahi me’angāue fakaeonopooní. Ko e mafai pulé ‘a e mafai ‘oku ma’u mei he mo’oni, mei he loto fakatōkilalo, pea mei he ngāue ‘ofa ki he ni’ihi kehé. Ko e mafai ia na’e ma’u ‘e Kalaisi mei he’ene talangofua ki he Tamaí. Na’e ‘ikai ngāue’aki ‘e Sīsū hono mafai ke malu’i hono hingoá pe kumi ‘aki ha’ane lelei fakafō’ituitui. Na’á ne ngāue’aki ia ke fakamo’ui, fakatonutonu, fakahaoi, pea ui e kakai ke foki ki he ‘Otuá. Ko e me’a eni ‘oku mahu’inga ki he Siasí he ‘ahó ni. ‘Oku tau takitaha kotoa pe mafai: mafai ‘o e tamai pe fa’ē, faiako, Faifekau, taki komiti, taha ngāue, taha ‘oku ma’u ha pa’anga, pe taha ‘oku le’o lahi ‘i he ngalu’eá mo e opé. Ko e fehu’i ‘a Sīsū, ‘oku ‘ikai ngata pē, “Ko hai na’á ne ‘oatu ‘a e mafai?” ka “Ko e hā ‘okú ke fai ‘aki e mafai ko iá?” Kapau ‘oku tau ngāue’aki ‘etau leá ke fakalahi e fakakikihí mo ngāue’aki hotau tu’ungá ke pule’i mo fakachaua ‘aki ha ni’ihi pea ko e mo’oni kuo tau hē kitautolu mei he halá. Ka kapau ‘oku tau ngāue’aki e mafai ke malu’i e vaivai, lea ‘aki e mo’oní ‘i he ‘ofa, fakalele lelei e fāmili, tauhi e Siasí, mo langa hake e komiunifí, pea ‘oku tau fakamo’oni ko e mafai ko iá, ‘oku mei he ‘Otuá ia. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfimafi ‘oku nau sivi e me’a kotoa pē ‘aki e fua ‘o Kalaisi: ‘oku fakamo’ui? ‘oku mo’oni? ‘oku fakatōkilalo? ‘Oku mahu’inga pe ‘a e mafai, ka tau kole ki he ‘Otuá ke ne fakama’a ‘a e founa ‘oku tau ngāue’aki ai e mafai. ‘Oku fele pe ‘a e kau ma’u mafai ‘i māmani he ‘ahó ni, ko e me’a ‘oku hongé ko ha kau Taki ‘oku nau vēkeveke ke tokoni’i e vaivai, fakamanava hake si’i kau tukuhāusiá, fakalotolahi’i e tailiili pea fakalāngilangi’i e ‘Otuá ‘i he me’a kotoa pe ‘oku nau fai.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sīsū, fakama’a homau lotó mo e mafai kuo ke tuku mai, ke mau ngāue’aki ia ‘i he mo’oni, loto fakatōkilalo, mo e ‘ofa ke fakalāngilangi’i ai koe. ‘Emeni.

Tokonaki, Sepitema 26: Lau Folofola – Filipai 2: 1-13.

Ki’i Ama: Filipai 2: 3b, “ka ‘i ho’omou loto ta’ehikí mou takitaha lau ‘oku lelei hake ‘a hono kāinga ‘iate ia.”

Pou ‘Ao: ‘Oku nounou e Ki’i Amá, ka ‘oku loloto hono ‘uhinga. Ko e “loto ta’ehikí” ‘i he liliu ‘a Uesí ko e angavaivai, pea ‘i he Tauluá ko e anga fakatōkilalo. ‘Oku ‘ikai ‘uhinga ia ke fakasi’isi’i ai hotau mahu’ingá, pe tukuanage ai ‘a e mo’oní, pe faka’atā ke ngaohikovia kitautolu. Ko e loto ta’ehikí ko hono faka’atā ke pule ‘a e

fakakaukau ‘a Kalaisi ki he founa ‘oku tau sio ai ki he ni’ihi kehé, pea ke tau lau hotau kāingá ko e kakai mahu’inga ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otua. ‘Oku tohi ‘a Paula ki ha Siasi na’e fiema’u ke loto taha, taha ‘enau ‘ofá, pea tokanga ki he lelei ‘a e ni’ihi kehé. Ko ‘ene fale’i ‘oku mahino: ‘oua na’a tau fakamu’omu’a ‘etau fiema’u, vālau, pe tu’unga, kae ako ke sio ki hotau kaungā fonongá ‘aki e fofonga ‘o Kalaisi. ‘Oku ‘ikai ko ha vaivai’anga ‘a e loto ta’ehikí (angavaivai); ko e mālohi ia kuo fakakofu ‘aki e ‘ofá. ‘I hotau kuongá ni ‘oku lahi e feinga ke teu’i hotau fōtungá ke lelei ki he ngaahi mitia fakasōsialé. ‘Oku faka’ai’ai ‘e he fakapa’anga ‘o e manakoá mo e sai’iá (*likes*) pea mo e tokolahi ‘o e kau muimuí (*views*) ‘a e founa ‘oku tau “sio ‘aki” ki hotau kaungā fonongá. Ko e hā e me’a ‘oku lelei taha kiate aú, pea ko e me’a ia ‘e faí, ‘o tatau ai pē, pe ‘oku sai pe kovi ki ha taha kehe. ‘Oku hiki leva ‘etau tokanga mei he kaungā pilikimi ‘o tau sio pe kia kitautolu (siokita). Ko e fale’i ‘oku fai ‘e Paula ‘i hotau Ki’i Ama, ko ‘ene feinga ke fakafoki kitautolu ki he mo’ui fakatōkilalo, fanongo, fe’ofa’aki, mo e ngāue fakatamaio’eiki. Ko e akonaki pehē ‘oku mātu’aki fiema’u ‘i hotau fāmili, Siasi, mo e komiuniti. Kuo lahi e ngaahi vā kuo maumau koe’uhi kuo longoa’a ange ‘etau leá ‘i he’etau fanongó. Kuo lahi e ngaahi feitu’u kuo fetō’aki koe’uhi ‘oku tokolahi e kakai ‘oku fie taki, kae tokosi’i e kau fai pu’i. Kuo mafasia foki mo e to’utupú, talavou mo e finemuí, ‘i he faka’ai’ai ke nau hoko ko e lelei taha ‘i he tapa kotoa pē. ‘I he lolotonga ‘o e ngaahi palopalema ko ení, ‘oku fiema’u e Siasi ke hoko ko e Pununga Malu: ko e feitu’u ‘oku tali ai e taha kotoa pē ‘aki e kelesi, pea fai ai hono fakatau’atāina’i mei he fiehā mo e fie mā’olungá. Ko e fakatata totonu ‘o e loto ta’ehikí ko Sīsū Kalaisi. Neongo ‘ene ma’u ‘a e mafai kotoa ‘o Langi mo māmani, ka na’á ne kei fili pe ke ngāue’aki ia ke fufulu e va’e ‘ene kau akó, fakamo’ui e kau mahakí, talitali e kakai na’e li’ekina, pea pekia ‘i he kolosi ke tau mo’ui ai. Ko e founa ia ‘a Kalaisi, ko e ‘Eiki ka na’e anga fakatu’a, ko mālohi ‘oku lototó, ko e ‘ofa ‘oku tu’u ma’a e ni’ihi kehé. ‘Oku ‘ikai fiema’u ‘i hotau kuongá ni ha kau Kalisitiane ‘oku longoa’a ange honau le’ó ‘i he’enau ngāue. ‘Oku fiema’u ha kakai ‘oku hā ‘iate kinautolu ‘a e loto na’e ‘ia Kalaisi Sīsū. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfimafi ‘oku ‘ikai ko e kakai ‘oku si’i ange ‘i ha toe taha; ka ko e kakai pe ia kuo ‘osi fakatau’atāina’i mei he fiehā ke nau ‘ofa he kaungā fonongá, pea nau lava ai ke fakalāngilangi’i ‘a Kalaisi ‘aki e kotoa ‘o ‘enau mo’ui.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sīsū, fakafoki homau lotó mei he fiehā ki he loto ta’ehikí, ke mau mahu’inga’ia he kaungā mo’ui pea tauhi kinautolu ‘aki ho’o ‘ofa. ‘Emeni.

Sāpate, Sepitema 27: *Sāpate hono 18 Hili ‘a e Penitekosí. (Lanumata).*

Lēsoni: ‘Ekisoto 17:1-7; Saame 78:1-4, 12-16; Filipai 2:1-13; Matiu 21:23-32.

Mōnite, Sepitema 28: Lau Folofola – ‘Ekisoto 20: 1-4, 7-9, 12-20.

Ki’i Ama: ‘Eikisoto 20: 3, “‘Oua na’a ai hao ‘Otua kehe, ‘o ua ‘aki Au.”

Pou ‘Ao: Ko e hā ‘a e “‘otua” ‘oku tau ‘uluaki fetaulaki mo ia he’etau ofo hake he pongipongí - ko ‘etau Halanga Tapuakí, pe ko e telefoní, pa’angá, ongoongó, mo e loto hoha’á? Pe ko e ha pe ‘etau tali, ‘e mahu’inga ke tau matu’aki tali ‘a ‘ene folofola ‘oku ne huluhulu kitautolu he ‘ahó ni. ‘Oku ‘ikai ko ha fekau mei ha ‘Otua ‘oku manavasi’i na’a toe ma’u ‘e ha taha hono tu’ungá; ka ko e folofola ‘o e ‘ofa mei he ‘Otua ‘okú ne ‘ilo ‘e maumau e loto ‘o e tangatá kapau ‘e fakakaukau ke fakamo’ui ia ‘e ha me’a kuo fakatupu kae ‘ikai ko e Tupu’angá. ‘Oku tau pehē ‘oku tau tui ki he ‘Otua pē taha, ka ‘oku fa’a fakahā ‘e hotau taimí, tokangá, mo e manavasi’i mo e tailiilí ‘a e ngaahi ‘aitoli kuo tau ‘osi fai ki ai ha feilaulau. ‘Oku ‘i ai e ‘aitoli ‘o e pa’angá, ‘a ia ‘okú ne tala mai, “Kapau te ke ma’u lahi ange, te ke malu.” Ka ‘i he lolotonga ni ‘oku faka’a’au pe totongi e koloa ki ‘olunga pea ‘oku tau ‘ilo ai ‘oku ‘ikai lava ‘e he pa’angá ke foaki ha nonga mo’oni. ‘Oku toe kehe ange ‘a e fakalakalaka ‘o e *AI* pea ko e mo’oni ‘oku tokoni he taimi lahi ka ‘i he taimi tatau kuo hiki leva e falala mo e fekumi mei he ‘Otua ki he tekinolosia. ‘Oku longoa’a lahi e ngaahi ‘ahó ni ‘i hono vahevahe’i ‘e he Ongo Fa’ahi Faka-politikale ‘i ‘Amelika ni ‘a e kakai e fonuá. Kuo lahi ange ‘a e fakakikihi mo e tipeiti pea kuó ne maumau’i e ma’uma’uluta ‘a e ngaahi fāmili, Siasi mo e feohi ‘oku tau fai he sosaieti. ‘Oku ‘ikai ke lava ‘e he ngaahi “otua ‘aitoli” ‘oku tau tauhi faka’aho ke ne malu’i, ‘ofa pe fakamolemole’i kinautolu. Ko hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni, ko e folofola ia ‘a Sihova ‘i he hili ‘ene fakahaofi ‘a ‘Isileli. Ko Ia na’á ne fai honau fakahaofi, fafanga mo taki kinautolu he toafa mamaté. Ko Ia na’e tau ma’anautolú pea ko Ia na’e totonu ke nau tauhi ki ai. ‘Oku ‘ikai ‘uhinga hono ui ke tau tukuange e ngaahi ‘aitoli koe’uhi ‘oku fie kaiha’asi ‘e he ‘Otua ha me’a mei he’etau mo’ui; ‘okú ui kitautolu ke ne fakatau’atāina’i mei he ngaahi me’a ‘oku nau kaiha’asi hotau lotó. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfimafi ‘oku nau ako ke sivilisi’i ‘enau mo’ui: Ko hai ‘oku ou falala ki ai ke fakamo’ui aú? Ko e hā e me’a mahu’inga taha ‘oku ou tailiili mo manavahē ‘o kapau ‘e mole meiate au? Ko e hā e me’a mahu’inga taha ke u fakatapui ki ai hoku taimí, pa’angá, mo e tokangá? Kapau ‘oku ‘ikai ko Sihova, pea ‘oku fiema’u ke tau foki ‘i he vave taha ki he ‘Otua. Ko e taimi ‘oku mu’omu’a mo fika ‘Uluaki ai ‘a Kalaisi ‘i he mo’ui, pea ‘oku ma’u ‘e he pa’angá hono tu’unga totonu, ‘oku hoko e tekinolosiá ko ha me’angāue kae ‘ikai ko ha pule, ‘oku hoko e politikí ko ha fatongia kae ‘ikai

ko ha lotu, pea 'oku hoko hotau hinga mo e tu'unga ko ha me'a ke tauhi kae 'ikai ko ha 'otua. 'Oku 'ikai ke 'uhinga 'a e 'ikai ke 'i ai ha fakatātā maka 'i hotau falé, ke tau pehe ai 'oku 'ikai ha 'aitoli. 'Oku malava pe ke hoko e telefoni, pa'anga, fie ha mo e fe'au'auhi ki he mafai, ko e ngaahi 'aitoli. Tauange ke tau fanongo ki he folofola 'oku fai mai 'e Sihova 'i hotau Ki'i Amá pea fai ki ai.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sihova, to’o ‘a e ngaahi ‘aitoli mei homau lotó, pea toe fokotu’u pe ‘a e ‘Afioná ko homau ‘Otua falala’anga mo Fakamo’ui. ‘Emeni.

Tūsīte, Sepitema 29: Lau Folofola – Saame 19.

Ki’i Ama: Saame 19: 1-2, “KO E ngaahi langi ‘oku nau tala ‘a e nāunau’ia ‘o e ‘Otuá, Pea ‘oku fakahā ‘e he ‘atā ‘a e ngāue ‘a hono nimá. Ko e ‘aho ko ē ‘okú ne pu’aki talanoa ki he ‘aho ko ē: Pea ko e pō ko ē ‘okú ne fanafana me’a ki he pō ko ē.”

Pou ‘Ao: Ko e hā e me’a ‘oku hoko ki he’etau mo’ui ‘i he taimi ‘oku lahi ange ai ‘etau tokanga ki he paepae telefoni ‘i he’etau sio ki he langi mo e fu’u ‘univeesi ‘oku mafolá, pea lahi ange ai ‘etau fanongo ki he longoa’ a e sosāietí, ‘i ha’atau fakafanongo ki he malanga fakalongolongo ‘oku fai ‘e he Fakatupú? Fakamanatu mai ‘e hotau Ki’i Amá ‘a e mahu’inga ke hiki ‘etau tokanga mei he me’a ‘oku ‘ikai ko ha me’á, ki he me’a ‘oku mahu’ingá. ‘Oku ‘ikai ke lea ‘a e langi ‘aki ha le’o kuo tau fanongo ki ai, ka ‘oku ‘ikai tu’u ai ‘enau fakamo’oni ki he mafi ‘o e ‘Otua ‘o e Fakatupú. ‘Oku tau mo’ui ‘i ha māmani ‘oku ‘ikai ngata pē ‘i he’ene faka’ofa’ofá, ka ‘oku toe hiliō hono faingata’á. ‘Oku tau sio ki he ngaahi fakatamaki fakaenatula, vela lahi, tāfea, afā, mo e fakamanavahē ‘o e ngaahi me’a ‘oku hoko koe’uhi ko e feliuliuaki ‘a e ‘eá. ‘Oku uesia ‘e he ngaahi feliliuaki ko ení ‘a e ngaahi ma’u’anga me’atokoni mo me’a inu ‘i he ngaahi Pule’anga lahi. ‘Oku hanga ‘e hotau Ki’i Amá ‘o fakafoki ‘etau tokangá ki ‘olunga ki he langi pea mo hono nāunau’ia. ‘Oku te’eki ke liliu ha me’a ‘i natula talu mei he kamata’angá. ‘Oku kei hopo pe la’ā mo e mahinā ‘i hono taimi tonu pea ‘oku kei fakatonu pe fa’ahita’u tō mo e utú ki ai ‘o tatau ki he hu’a mo e mamaha ‘a e tahí. Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia ‘e he Māfimafi ‘oku nau sio ki he Fakatupú ko e fale kuo tuku mai ke tau nofo ai mo tauhi. ‘Oku ‘ikai totonu ke tau hoko ko ha kakai ‘oku faka’apa’apa ki he ‘Otuá ‘i he lotú, kae ta’etokanga ki he me’a na’á ne ngaohi mo fakatupu ke tau tauhi mo nofo aí. ‘Oku lava ke tau fakamo’oni ki he ‘Otuá ‘i he founa ‘oku tau ngāue’aki ai e koloa kuó ne fakanāunau’i ‘aki ‘a māmani - fakasi’isi’i ai e maumaú, tokanga ki he fānaú mo honau kaha’ú, pea fili ke fefalala’aki mo fetokoni’aki he mo’ui, kae ‘ikai ko e siokita. ‘Oku toe ako mai ‘e he ngaahi langi kiate kitautolu ‘a e anga fakatōkilaló (*humility*). ‘Oku tau nofo ‘i ha kuonga ‘oku fai e fe’au’auhi ke ‘asi mo ‘otu mu’a he tapa kotoa pē pea ke manakoa mo tokolahi hotau kau muimu’i ke fakamo’oni ki hotau potó, lava me’á mo e mālohí. Ka ‘i he taimi ‘oku tau hanga hake ai ki he langi, ‘o sio ki hono nāunau’ia pea ‘oku tau mo’utafu’ua kotoa pe he’ene mahino ‘etau si’isi’i ‘o fakatatau ki he toenga ‘o e Fakatupú. ‘Okú ne tala mahino mai, ko e ‘Otuá pē ‘oku lahi, pea ko e efu pe kitautolu mo e kelemutu, ko e kau tauhi koloa pe ‘a e ‘Otua Māfimafi pea ke tau fai ia ‘i he laumalie lototó, hangamālie mo fakatōkilalo. ‘E mahu’inga pe ke ‘oua na’a faifaiangé kuo tau tuku ke puli e malanga ‘a e Fakatupú ‘i he longoa’ a e telefoni, ongoongó, mo e hoha’atu’u ‘a e sosaieti ‘oku tau fua fatongia aí. Tau hanga hake, tau fanongo, pea tau tali. Kapau ‘oku tala ‘e he langi ‘a e nāunau ‘o e ‘Otuá, pea ‘oku totonu ke tala foki ‘e he’etau mo’ui ‘a hono nāunaú: ‘i he lea ‘oku tau faí, ‘i he founa ‘oku tau tokanga’i mo tauhi ‘aki ‘a e ‘ātakai, ‘i he fakafeta’i ‘oku tau fakahokó, pea ‘i he tui mo e falala ‘oku tau fai ki he ‘Otua ‘o e Fakatupú.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E ‘Otua Māfimafi, faka’atā homau matá ke mau sio ki ho nāunaú ‘i he Fakatupú, pea fakaivia kimaautolu ke tauhi ho māmani ‘aki e fakafeta’i, potu, mo e ‘ofa. ‘Emeni.

Pulelulu, Sepitema 30: Lau Folofola – ‘Ekisoto 20: 7-9.

Ki’i Ama: ‘Ekisoto 20: 7, “Oua te ke takuanoa ‘a e huafa ‘o Sihova ko ho ‘Otuá: he ‘e ‘ikai lau ‘e Sihova ‘oku ta’ehalaia ia ‘a ia ‘okú ne takuanoa hono huafá.”

Pou ‘Ao: Ko e hā e me’a ‘oku hoko ki ha kakai ‘oku nau vave ma’u pe “ke tautau ‘enau fō” he FB ‘o ‘ikai toe ki’i nusi, pea faingofua ange hono ui ‘a e huafa ‘o e ‘Otuá ‘i he taimi ‘oku nau ‘ita ai, ‘i ha’anau lotu fai tōtōaki ‘i ha taimi ‘oku nau ma’u ai ha loto fakatōkilalo? Ko e “huafa ‘o Sihova” ko e huafa ia ‘oku haohaoa. Ko e kakai ‘oku lotu mo hū ki he huafa ko iá, ‘oku totonu ke ‘asi atu mei he’enau tō’onga mo’ui ‘a e ngeia ‘o e ‘Otua Toputapú. ‘Oku tau mo’ui ‘i ha kuonga ‘oku lahi ai e lea, kae si’isi’i e fanongó. ‘Oku ‘i ai e ni’ihi ‘oku nau ngāue’aki e “‘Otuá” ke fakamamafa’i e me’a ‘oku nau tui ki aí. ‘Oku ‘i ai e ngaahi ongoongo mo e fakamatala loi ‘oku tufaki ‘i he hinga ‘o e tui, pea ‘oku fa’a tupu ai e manavahē, tāufehi’a, mo e māvahevahe. Ko e “takuanoá” ‘oku loloto ange ia ‘i he lea koví. Ko hono ngāue’aki ia ‘a e huafa Toputapu ‘o Sihová ki ha me’a ‘oku ‘ikai taau hangē ko hano

fakamaau'i 'aki 'o ha taha pe fakatonuhia'i 'aki 'etau siokitá, lau lanú, pe ko ha toe me'a pe 'oku tau fie fakamamafa'i. Kapau 'oku tau lea "'i he huafa 'o e 'Otuá" kae fakamamahi'i e vaivaí, pea kapau 'oku tau ui 'etau ngaahi palani ko e ngāue 'a e 'Otuá kae 'ikai ha loto fakatōkilalo, pea kapau 'oku tau vahevahe 'etau tuí 'i he ngaluopé kae kei ta'e'ofa pē ki he kaungā fonongá, pea 'oku tau fakasi'isi'i 'etautolu 'a e huafa 'oku totonu ke tau faka'apa'apa'i. 'Oku mahu'inga 'eni 'i he kuongá ni he kuo 'ikai ke toe falala'anga e kau takí, fele 'a e ngaahi fakamatala loi, lea fakamoveuveu, pea mamafa mo e totongi e koloa, lahi faufaua mo e mo'ua. 'Ikai ko ia pe, ka 'oku lahi mo e loto-mafasia 'a e to'utupú, mo e māvahevahe 'i he fāmili koe'uhi ko e ngaahi talanoa fakapolitikale mo faka-sōsiale. 'I he taimi pehē, 'oku fiema'u ha kakai 'a e 'Otuá 'oku 'ikai toe tñaki atu ki he longoa'á, ka 'oku nau fakahā 'a e toputapu 'o hono huafā 'aki 'enau leá mo 'enau mo'uí. Ko e huafa 'o e 'Otuá 'oku 'ikai ko ha me'angāue ke tau pule'i 'aki e kakai; ko e huafa ia ke tau hū ki ai, lotu ki ai, kole fakamolemole ki ai, pea fai ki ai ha fakamo'oni 'i he loto matu'aki fakatōkilalo mo'oni. 'Oku 'ikai fiema'u 'e he Siasí ia ke 'asi ki tu'á 'oku le'o lahi 'i he longoa'a 'oku lolotonga hoko he sosāietí; 'oku fiema'u pe ia ke 'asi ki tu'á 'oku fotufotuaki ai e mā'oni'oni faka'Otuá. 'Oku 'ikai fiema'u ia ke tau fakamo'oni'i ko 'etau fa'ahí 'oku tonú; 'oku fiema'u pe ia ke tau fakamo'oni ko Kalaisi 'a e 'Eiki 'o e 'Univeesí. Pea ko e fakamo'oni mo'oni tahá 'oku kamata ia 'i he taimi 'oku tau tokanga ai ke fakatō'ongamo'ui'i 'a Kalaisi he taimi kotoa pe. Ko e fehu'i 'o e 'ahó ni: 'Oku hā nai 'a e toputapu 'o e huafa 'o Sihová 'i he'etau leá? 'Oku tau fakalea nai 'a e mo'oni 'i he 'ofa, pe 'oku tau ngāue'aki e mo'oni ko ha me'atau? Ko e kakai kuo liliu mo fakaivia 'e he Māfima'fi 'oku nau 'ilo 'oku toputapu e huafa 'oku nau fuá; pea 'oku nau fili ke lea 'aki e mo'oni 'i he loto fakatōkilalo, ke fakalongolongo 'i he taimi 'oku lelei ange ai e fakalongolongo, pea ke fakalāngilangi'i 'a Sihová 'i he me'a kotoa pē.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: 'E Sihova, fakama'a homau lotó ke mau faka'apa'apa'i ho huafa toputapú, pea fakalāngilangi'i Koe 'i he mo'oni, kelesi, mo e 'ofa. 'Emeni.